

munka

kulturbeszámoló szerkeszti: kassák lajos

a 44. szám tartalomjegyzéke: henri barbusseról (kassák lajos) • sergej jessenin verseiből (ford. vass lászló) • hétköznapok (szó gyula novellája) • mi a szociográfia? (j. l.) • meghalt az öreg mosónő, inas (vészi endre versei) • a párisi írókongresszusról (farkas ödön) • ketten az árpaföldön (sellyei józsef novellája) • jelszavak és tények (kassák lajos) • vasárnap (murányi-kovács endre verse) • viktor hugó: milyen legyen a tökéletes költő (ford. h. e.) viktor hugó halálának évfordulójára (szemelvények francia írók megemlékezéseiből; közli hüvös endre) • „új szocializmust” (károlyi gyula) • a történelmi egyidejűség törvénye (hort dezső) süsz istván rajza

1935 szeptember VIII évfolyam 44 szám

Reflexiók

Henri Barbusse, született: 1874, meghalt: 1935.

Bizakodunk mielőbbi megerősödésünkben és szorgalmasan temetünk. Úgy látszik, nem csak az élet súlyosodik ránk elbirhatatlanul, hanem a halál is csak erre, mifelénk jár vasvesszős seprűjével. Milyen kómikus végzet: harcolni a teljesebb életért és párnák között meghalni gyámoltalanul. Szegény Barbusse, 65 évig bírta ezt a nagy komédiát, az asniéresi bölcsőtől a moszkvai koporsóig. A mindenséget akarta átölelni és végül önmagát is elfogyasztotta. Mi maradt belőle azoknak, akik utolsó útján elkísérték? Csont és bőr, ugyanúgy, mint azokból a rabszolgákból, koldusokból és csavargókból, akik millió számra hemzsegek a földön s akiket ő egyaránt meg akart váltani a világ gonoszságaitól és önlelkük sötétségétől. Forradalmár volt, de azok közül a kevesek közül való, akik azért tagadnak, hogy igenelhessenek, akik harcolnak, hogy megbékélhessenek, akik a sötétségből a világosság felé haladnak. Nem a harc tempóját dicsőítette, hanem az igazságos törvény beteljesítését követelte. Mert azt tartotta:

„Az igazság nem Istentől jön, hanem tőlünk indul el az Istenhez.”

Jézusról szóló könyvében írja Barbusse ezeket az evangéliumi csengésű szavakat. Jézusról, az ács fiáról szól és egyben a sorok mögött megmutatja magát is egész valójában, izgató lázaival és racionalista humanizmusával. Hódolattal fordul hőse felé és a hétköznapi világában állítja őt az olvasó elé.

„Én Jézus vagyok, Mária fia... Nem mehetek el hazulról, ahogyan szeretnék, mert ács vagyok az Apám mellett... Honnan jöttem, hová megyek és mi vagyok én? Nem tudom... Anyám valamely napon az istállóra mutatott és azt mondta: Ott születted te... Ráncos homloka sötétlett a fekete szövet alatt, alakja, mint a zsidóasszonyoké, lábának ujjai porosak... Az Atyám igen öreg. Feje néha magától bólogat... Mindennél jobban kedveli a takarosságot és mondani szokta: Nagy kezdet a tisztaság. Ács ő mérhetetlen idők óta. Olyannyira ács, hogy szinte már fából vannak a kezei”...

Aki Barbusse pályafutását pszichológiailag meg akarja érteni, olvassá el Jézus legendáját. Lázadás és megtisztulás ez a könyv, az ihletett pillanat szülöttje, amely, akár egy kert a pusztító férgemet és termékenyítő nedveket, magában foglalja alkotója hibáit és erényeit. Művészet és olyan magas síkon, ahova Barbussenek egyébként talán egyszer sem sikerült feljutnia. Szigorúan kritikai szemmel tekintve, nem volt nagy író. Világhírét inkább etikai magatartásának, mintsem művészi alkotóképességének köszönheti. Lelkivilágának nem adekvát kifejeződése az írás. Mennyivel meghatóbb, felemelőbb élmény volt őt a pódiumon látni és a szavát hallani, mint könyveit végigolvasni. Nevéhez a munkásság és radikális polgárság köreiből ma valósággal legenda fűződik épen úgy, mint Romain Rolland nevéhez. Az emberiség lelkiismeretének nevezik, de ha jól meggondoljuk, talán csak azért, mert az emberiség ma kegyetlenül lelkiismeretlen. Ültet már olyan emberekkel egy asztalnál, akik úgy mutatták, mintha meghalni is készek lennének Barbusseért és végül meg-

tudtam, hogy egyetlen könyvét nem olvasták. Ezenkívül azonban nyugodtan az emberiség lelkiismeretének nevezhetjük, valóban a lelkiismeret harca az, amit ő végigharcolt. Harc az igazságért mindenki ellen s ha úgy kellett, önmagával szemben is. Mellétekintet nélkül az elveit szolgálta, de lelkében nem volt kiegyensúlyozott ember s ezért nem egyszer, nem egy dologban értelmetlenül ködösek és dogmatikusan merevek voltak elvei. De mindig úgy adta magát, amilyen volt és ez megkülönböztette helyét író társai között csakúgy, mint politikai elvtársai között. Pályája alakulásában nem csak nagy előretörések, hanem nagy kitérők, sőt ellentmondások is vannak. Harcos irodalmát közepes értékű szerelmes versekkel kezdte, háborúellenes agitációját pedig azzal a ténnyel, hogy 1914-ben önként jelentkezett katonának. Így indult az ív felfelé, ami most a föld alá bújott.

Első verseskönyve 1895-ben jelent meg, Catulle Mendés leányának, Theophile Gautier unokájának ajánlva. A kötet vers, ahogyan mondják, alig volt több szerelmi zöngemények gyűjteményénél. Nem kis szerencse kellett ahhoz, hogy ilyen színű lírával valaki figyelmet keltsen maga iránt abban a Franciaországban, amelynek nyelvén ekkor már Paul Fort, Jean Richepin, Emile Verhaeren, Verlaine és Rimbaud zengtek a fájdalmas és sokszínű életet. De tévedtek azok, akik Barbussetól a halvány lírai erecske tovább folydogálását várták. 1908-ban megjelent Pokol című regénye és ebben, mint egészen új író mutatkozott be. A Pokol, helyesebben a Szerelmek Pokla sem az igazi nagy könyv, de híressé vált Franciaországban kívül is. Jóllehet túlzott elismeréssel fogadták, de nem teljesen érdemtelenül. Barbusse ebben a könyvében, mint a későbbiekben is, zolai nyomokon haladt, lázasan vakmerő, leleplezőn szókimondó s részleteiben már magában foglalja az író későbbi műformáját és emberi jellemvonásait. A lázadás szenvedélye fűtötte ezt az írást, de egyelőre csak a szerelmek láncai ellen való lázadás. Nagy ugrás következik innen a Tűz című kötetig.

1914-ben beállt a menetszázadba és 1916-ban megírta nagy háborúellenes regényét, a Tűz-et, mely a kultúr világ elismerését hozta meg Barbusse-nek, 1917-ben a Tűz kapta meg a Goncourt-akadémia díját és úgy maradt rá, mint a szellem egyik leghatalmasabb tiltakozása az imperializmus embermészárlásai ellen. Meg kell azonban jegyeznünk, Barbusse ebben a könyvében sem emelkedett az alkotó művészet magasságaiba. Sikerét nem művészi kvalitásának, hanem írója emberi tisztaságának, etikus állásfoglalásának, pietizmusának és próféciájának köszönhetette. De ebben az időben a legtöbb volt ez, amit ember adhatott az emberiségnek. Leleplezés volt ez a könyv, olyan, amely egyben irányt is mutat nemcsak az olvasónak, hanem magának az írónak is.

Barbusse lépésről, lépésre baloldalibbá váltotta irányát és örökre eljegyezte magát a szocialista mozgalommal. Vitatkozni lehetne afölött, hogy mennyire tudatos és taktikájában mennyire helyes vagy helytelen volt Barbusse szocializmusa, érvelni lehetne ellene és mellette, de senki sem kételkedhetik jóhiszeműségében és jóra valószínűségében. Intellektuális uton ért el a mozgalomhoz, érthetően ezért ragaszkodott annyira a doktrínákhoz, akkor is, ha azok a gyakorlatban csődöt mondtak. Érzelmiben szenvedélyes volt, hitében fanatikus. Bűn ez? Nem merném állítani.

Jobb, ha túl vagyunk rajta, de a magam részéről szívesebben dolgozom együtt Barbusse-féle rajongókkal, mint az ő pártbéli ellenfeivel, akik sosem voltak vele megelégedve; keveselték nála a pártfegyelmet és a paragrafusok tiszteletét. Legutóbbi ilyen értelmű támadást Gábor Andor indította ellene a Linkskurve című berlini pártlapban. Barbusse állta a támadást és végül győztesen került ki a rágalomhadjáratból. Gábor ezután az eredménytelenül végzett pártszolgálat után erősen a háttérbe került, Barbusset örömmel fogadták Moszkvában és — mit tesz az okos taktika — hálából százszázalékosan pártemberré lett. Nem régen jelent meg Sztalinról írott könyve, olyan szolgálattétel ez, amellyel a legfejűbb bürokrata is meg lehet elégedve. Hiába keresnéd benne azt az okos és mellékszemponttalan objektivitást, ami Barbusse Zoláról írott munkáját jellemzi. Alázatos hódolat ez Sztalin felé, glorifikálás és legendaképzés. Nem rosszaságból, csak gyöngeségből. Olyan ember cselekedete, akinek mindig szüksége van valakire, akiben ideái megtestesítését látja. Ez az ember írt könyvet Jézusról és első verseit is ő dedikálta egy fiatal lánynak. És közben betartotta a maga által fogalmazott parancsot, mely így szól: „Mindennap újjá kell teremteni szivünket.” Az igazságot kereste és útközben szónokolt és könyveket írt és lapokat szerkesztett: a humanista Clartét, a kommunista Mondeot és az antifasiszta, antinacionalista Front Mondialt — ezek voltak az ő fegyverei és baráti üdvözlétei.

Tüdőbeteg volt egész életében és örökké lázas, nem csak testben, hanem lélekben is.

Egyszer találkoztam vele személyesen, emigrációs éveimben, Bécsben. Gyűlésre verődtünk össze a Rathaus nagytermében. Barbusse volt az előadó. Ott állt az emelvényen. Kétméteres figura, szürke zubbonyféle ruhadarab lógott kissé előrehajlott, hórihorgas testén, a háború ellen szónokolt, beteg torkából rekedten ugráltak elő a szavak, alig is érthetett valaki ebből a beszédből, de az indulatok azért felizzottak és a szemek úgy meredtek a szónokra, mintha valahonnan a magasságból érkezett volna a földre. És ideges volt és látható lázrózsákkal az arcán, szinte lobogott előttünk. A gyűlés után karonfogva vezették ki a teremből, mert fáradt volt nagyon.

Néhány héttel ezelőtt Párisból, az írók kongresszusáról Moszkvába, a Komintern kongresszusára utazott.

Most holtan fekszik a Kremlben. Asniéresben született, Párisban élt és Moszkvában halt meg, abban az országban, amelyet ő következetesen a proletárok hazájának nevezett.

*

Párisi jelentés szerint Barbusse holttestét a Père Lachaise temető Krematoriumában hamvasztották el. A temetésen résztvevők hatalmas tüntetést rendeztek. — Miért? Bántani vagy magasztalni akarták ezzel a halottat?

Én úgy érzem, ha valami megrendítő csapás vagy veszteség éri az embert, akkor nem lendül marakodásba és szónoklásba. Fájdalommal magába száll, minden esetlegességen túl megérezvén a végzet szelét, amely egyszer mindnyájunkat a sírba dönt.

Kassák Lajos

Sergej Jessenin verseiből:

1309

Szülföldem

*Megúntam a szülföldem,
Roppant vágyaimban búzamezők érnek,
Itt hagyom kunyhómat,
Csavargó vagy tolvaj lesz belőlem.*

*Lakóhelyem feltalálom
A nap aranyfürtjeiben,
Este kedves barátom rajtam
Köszörüli majd késepengéjét.*

*A sikon át a sárga út
Tavaszi fényben ragyog,
Földem, honnan nevem hoztam,
Küszöbétől messzeüz.*

*De egyszer visszatérek a szülői házba,
Hogy mások boldogságával vigasztalódjam,
És egy tavaszi este, kabátujjammal
Fölakasztom magam az ablak alá.*

*Vonító kutyák kísérik
Mosatlan testem a földbe
És a sövénymenti szürke füzek
Szelíden köszöntik az érkezőt.*

*És a hold majd továbbúszik,
Evezőit a tóba ejti és mint eddig,
Oroszország is éli napjait:
Táncol és sir a sövény körül.*

Nóta egy kutyáról

*Hajnalra a csürben
Aranyló széna közt
Hét kis vörös kölyköt
Hozott világra egy kutya.*

*Napestig ölelte,
Nyelvével fésülte
És meleg hasa alól
Megolvadt hó csurgott.*

---

munka

*De este, hogy a tyúkok
Aludni tértek, megjött
A mogorva gazda és
Zsákba dobálta mind a hét kutyát.*

*Anyjuk futott utánuk,
Nyelvét lógatva loholt a havon
És sokáig-sokáig remegett a víz
A megtört jég alatt.*

*Szomorún vánszorgott vissza,
Nyögve nyalta izzadt oldalát,
És a kunyhó fölött úszó holdban
Egyik kicsinyét ismerte föl.*

*A kék magasságot kutatta,
Vonítását ekhözta a végtelen,
A vézna félhold elfutott
És a dombok mögé feküdt.*

*Kábultan bámult maga elé,
Mint mikor követ dobna lábaihoz,
És megtört szeméből
Két aranycsillag gördült a hóra.*

Ford.: Vass László

Hétköznapiak

Reggel is szakadt még az eső, mikor felment az aknához. A lejáratnál csoportokba verődve álldogáltak az emberek. Sztrájk, mondták neki. Meglepődött és egy darabig ácsorgott, hallgatta az emberek vitatkozásait, aztán elindult haza. Arra gondolt, mennyit veszít egy műszak elmaradásával. Odaért az Oroszlánhoz és benyitott. Üres volt a kocsmá. A gazda, aki a kályha mellett aludt, az ajtónyitásra felébredt. A vendég bort kért és egy hajtásra megitta.

— Ritkán látni, Varga úr — mondta a kocsmáros, — iszik még egyet?

— Nem, nincs nálam több pénz.

— Annyi baj legyen, — odament a falon lógó táblához, — látja, ez lesz a maga helye.

Hagyta, hogy felírja a nevét és hozzá a bort.

— Marikánál lakik még, Varga úr? — érdeklődött a kocsmáros.

— Ott, — válaszolta röviden.

— Na az jó pipa, — mondta a másik, legyintve.

Vendégek jöttek be, nem tudta továbbfolytatni. Varga felállt és

csendesen távozott. Az utcán már sütött a nap, az ember kezeit lóbázva, elindult felfelé. A bányagazgatóság épülete előtt autók sorakoztak és csendőrök ácsorogtak kakastollasan, szuronyosan. Benyitott a főkapun és felment a lépcsőt borító vörös plüss-szőnyegen. Megállt az üzemvezető ajtaja előtt és beszélt a szolgálával. A szolga húzódozott, végül is bement az üzemvezetőhöz. Kihallatszott az ajtónyíláson, amint ingerülten kiabálta:

— Menjen a fenébe, nincs rá szükség.

Meg sem várta, míg a szolga kijön, elment. Gondolta, hogy így fog járni, de azért megpróbálta. Az épület előtti téren vasráccsal elkerített kert volt árvácskával beültetve és közepén a bányavállalat alapítójának bronz mellszobrával. Minden nap elment mellette, de még sohasem volt ilyen közelében. Megállt és elolvasta a márványba vésett nevet és az alatta levő irást: „az ő emlékének, mert naggyá fejlesztette a bányaipart.” Az egyik csendőr rászólt, mire otthagya a szobrot. A nap melegen sütött, gőzölgött a járda és a hegyek felett pára lebegett. Fáradtan emelgette a lábait és lógott a feje. A katolikus pap jött vele szemben, nem vette észre és majdnem beléje ütközött. A fal mellé húzódva, alázatosan köszönt. Az Oroszlán előtt egy ló feküdt a kocsiúton, a fuvaros kiszaladt a kocsmából és ütni kezdte az ostorral. A ló minden ütés után felemelte a fejét és úgy látszott, hogy a nagy barna szemei könnyesek.

Hazaért. Az asszony az udvaron a ház falát meszelte. Megállt és nézte a munkát.

— Miért meszeli, ha el akarja adni? — kérdezte.

— Meggondoltam, nem adom el, — szólt hátra az asszony.

— Ugy, — mormogta halkán és bement a házba.

Ruhástól dőlt az ágyra. A kocsmáros szavain gondolkozott: Marika jó pipa. Bánta, hogy nem kérdezősködött tovább. Ő nem tud semmiről semmit. Két hónapja van nála kvartélyban. Marika özvegyasszony, varr és kiadja egyik szobáját, kosztal. Rossz nyelvük van az embereknek. Behúnyta a szemeit: micsoda tavasz, Istenem és ez a buta sztrájk, nem érdekli. Az asszony nem régen beszélt róla, hogy eladja a házat és Pestre költözik. Ugy látszik másképp határozott. Felkelt, kidugta a fejét az ablakon és nézte, hogy a Kálváriahegy felett meghasadt az ég. Szél fújdogált és a brikettgyár felől sűrű, vörös füstöt terített a falu fölé. Az udvar gyümölcsfáira zuhant a kiszabadult napfény és pattogni kezdtek a virág-bimbók, mint kukorica a tűzön. Szép idő egy év, azóta minden nap 8 óra műszak lent, 16 óra pihenés, azért a vacak barnaszénért. Persze, ez is kenyér. A sztrájk után tovább, de meddig? Tíz év múlva főaknász lehet: altiszt és felveszik az altiszt körbe tagnak. Kiköpött az ablak előtt levő víztócsába. Egy műszakon húsz mázsa széntermelés egy embertől, ez egy év alatt mennyi is? Pfúj. És most sztrájk kétfilléres órabéremelésért, mi az a két fillér? Persze vasárnap délután szórják a pénzt az Oroszlánban a sváb harmonikásoknak, minden héten új pincérlány van. A főtanácsos úr ezt is meg fogja tiltani, mert nem tűr meg semmi prostituációt. A Kálváriahegyen stációt épített márványból. Azonkívül igazi úr, barátságos és leereszkedő. Kitűnő szakember a bányászat terén. Példás életet él. Mindkét lányát arisztokrata vette el, egy gróf és egy báró, derék

munka

úriemberek, fogadják a bányászok köszönéseit. Így beszélnek az apák gyerkeiknek esténként. Szép és megható dolog ez. Milyen forgalmas ez a tizenhatos utca, hegynek megy a Szt. Margit-aknához. Marika háza kicsit kívül esik a szántóföldek alatt. Marika fehérre meszeli a házat, olyan lesz majd a zöld háttérben, mint egy nagy fehér virág.

Kiment és leült a ház elé a napra. Marika még meszelt, piros ruhája volt rajta. Az udvaron csirkék kapartak és a víztócsák visszatükrözték az ég kék színét. Napfény zuhogott a magasból. Marika dúdolt magában és nyújtóztatta a meszelőjét, mintha az eget is be akarná mázolni fehérre, vagy talán az volna a szándékában, hogy a napba mártsa nagy ecsetjét. Mikor kész lett, leült.

— Meddig nem fog dolgozni? — kérdezte.

— Honnan tudjam én azt? Jelentkeztem, de nem kellek, — válaszolta az ember.

— Persze, persze, — mondta az asszony, — és milyen butaság két fillérért a cécó.

— Engem nem érdekel az egész, dolgozni akartam, de elzavartak.

Az asszony délután elment hazulról. Este jött meg és akkor azt mondta:

— Varga úr, én segíteni szeretnék magán, azért eljártam az ügyében. Ismerem az üzemvezetőt, jártam hozzájuk varrni. Amíg tart a sztrájk, más munkát adtak a régi béréért: minden nap kétszer, reggel és este harangozni fog a kálváriahegyi templomban és takarítani. — Jó lesz ez?

— Nem, csak azért is a két fillér emeléssel.

Nevettek. Az asszony szobájában beszélgettek. Lámpa égett az asztalon és ültek a fény alatt.

— Ugy gondoltam, két fillért elengedek magának minden órára leszámítva, a lakbéréből, — mondta az asszony.

— De miért? — kérdezte Varga meglepetten.

Az asszony félrenézett. — Semmiért, mondtam, hogy segíteni akarok magán, — válaszolta elpirulva.

A sztrájk elmúlt a kétfilléres béremeléssel, csak az ő bére maradt a régi. Elfeledkeztek róla. Ez lesujtotta, de nem szólt semmit. Szorgalmasan járt fel a Kálváriahegyre és végezte a dolgát. Egyik délután, mikor harangozás után hazajött, szokása szerint az almafa alá ült az udvaron. Később az asszony is kijött. Az ágakról rózsaszín virágszirmokat permetezett a feltámadó szél.

Az asszony azt mondta:

— Varga úr a holmiját és az ágyát átvittem az én szobámba, mert a maga szobáját át fogom alakítani és ott varrok.

— Ugy, — mondta elgondolkozva. — Akkor léptek be kapun a tisztelendő a bárónéval és egy bányatisztviselő feleségével.

Az asszony elébük sietett. Kezet csókolt a bárónénak. Betessékelté őket a házba és Varga utánuk topogott. Marika láthatóan zavarban volt és kínálta őket üléssel. Nem ültek le, állva nézgelődtek. A pap barátságosan mosolygott az asszonyra és azt mondta:

— Minden testvérünk házat felkeressük, ezekkel a kedves, jótékony-ságukról és jó szívukról ismeretes hölgyekkel, új templomunk javára gyűjteni, amely a brikettgyár mögötti téren fog felépülni. Ki mennyit ad, minden fillér egy téglá.

A báróné ruhájából parfüm illat áradt. Lorgnonján keresztül nézett rájuk. A tisztviselőné alázatosan hozzáhajolva a fülébe sugdosott, sovány, erősen festett arca mosolyra derült a nagy igyekezetében.

Marika zavartan és elvörösödve válaszolta:

— Óh, de szégyenlem magam, éppen ma adtam ki minden pénzem, tetszik tudni, csak elsején fizetnek a kuncsaftjaim, de mindjárt megnézem, hátha akad még valamennyi.

Gyors mozdulatokkal kutatott a szekrényben, aztán az asztalfiókban és végül is a varrógépfiókban talált két fillért. Megmutatta.

— Nincs több — mondta láthatóan kétségbeesetten.

A báróné száját biggyesztette, a pap mosolygott és a tisztviselőné tétovázva tartotta a perselyt.

— No nem baj, az is pénz, — mondta a tisztelendő és az emberre nézett, — az ura ügyebár? Őt már jól ismerem.

Marika elsápadt és nem válaszolt. A tisztelendő a két egymás mellett álló ágyra pillantott, az arca megmerevedett.

— Hát... azt hittem, szóval csak úgy élnek, — mondta és a bárónéhoz fordult:

— Méltóságos asszonyom ne csodálkozzon, ez így szokás itt, bizony, sajnos.

Kifelé mentek. A báróné megjegyezte:

— Micsoda világ.

A tisztviselőné a háta mögött, a küszöbre köpött és a báróné fülébe súgta:

— Milyen rossz levegő volt bent, majdnem elájultam.

Elmentek. Az asszony a kapuig kísérté őket, megint kezet akart csókolni a bárónénak, de az hátra tette a kezét. — Hogyja csak lelke — mondta.

Az asszony arca egy láng lett és megsemmisülten támolygott be a házba, ahol az ember az ablakokat nyitotta ki és egy dalt dúdolt. Megfordult és mosolyogva nézett az asszony szemébe.

— Az a kétfilléres egy régi rossz kétfilléres volt, láttam, mikor odaadta.

Hangosan, gyerekes örömmel nevetett, az asszony is elnevette magát, pedig azelőtt még sírni akart.

Aztán kimentek az udvarra; odaültek az eresz alá a padra, szorosán egymás mellé. Néha szóltak, de inkább hallgattak, mint akiknek semmi gondjuk ezen a nagyvilágon.

Valahol a szomszéd kert bokrai között fülemüle énekelt s úgy látszott, az ég sugarai szikrát hánynak a frissen meszelt ház falain.

Szó Gyula

munka

Mi a szociográfia?

A szociográfia általunk vallott lényegét a polgári társadalomtudomány szociográfia-fogalmának a kritikai átértékelésével közelítjük meg. Kiindulási pontul a szocialista társadalomtudományt is választhatnók, jobbanmondva ebből is levezethetnők azt, amit a szociográfiáról tudni kell. A jelzett átértékelés viszont azért helyénvaló, mert a polgári társadalomtudomány alkotta meg először a szociográfia fogalmát.

A szociográfiának a polgári társadalomtudomány által adott meghatározása egészen újkeletű. R. *Steinmetz* holland szociológus 1913-ban alkalmazta leelőször a szociográfia terminológiáját s tartalmát egy nép életkörülményeinek, állapotának meghatározott időben való leírásában adta meg. A szociográfia *Steinmetz*nél a magasabb kultúrfokon élő népek életének vizsgálatánál azt a funkciót teljesíti, amit az etnográfia primitív kultúrfokon élő népek tanulmányozásánál. *Steinmetz*től *Tönnies* kieli szociológus vette át a szociográfia terminológiáját, aki különbséget tesz tapasztalati és tiszta vagy elméleti társadalomtudomány között s a tapasztalati vagy gyakorlati szociológiát nevezi szociográfiának. A szociográfia céljának meghatározott területen lakó nép szociális életének a tanulmányozását vagy egyes társadalmi kérdések tanulmányozását tartja a statisztikai és egyéb módszerek igénybevételével. *Tönnies* a szociográfiát a statisztikával állítja szembe s a különbséget abban látja, hogy míg a statisztika a jelenségek mennyiségi vonatkozásait méri, a szociográfia minőségi tulajdonságokat regisztrál. Rudolf *Heberle*, aki összefoglalja a polgári társadalomtudománynak a szociográfiára vonatkozó ismereteit („*Handwörterbuch der Soziologie*, Stuttgart, 1931), a társadalmi jelenségekre vonatkozó deduktív módon levont általános következtetéseknek induktív módon való igazolását nevezi szociográfiának. Irja: „Az ilyen induktív kutatást, amennyiben szociológiai szempontok alapján történik, szociográfiának vagy tapasztalati szociológiának jelölik.” Ez a szociográfiai kutatás a jelenben történik, nagy területet ölel fel: a pontosan körülhatárolt csoportok szociális jelenségeinek monografikus studiózásától egy mindent átfogó megfigyelésig terjedhet. *Heberle* szerint a szociográfiai kutatás akkor célravezető, hogyha a szociális életet három csoportra osztjuk: a gazdasági, politikai és kulturális jelenségek csoportjára. A szociográfia és szociológia viszonyára nézve megjelöli, hogy a szociográfia, mint gyakorlati társadalomtudomány, társadalomrajz nem nélkülözheti a szociológia általános szempontjait, mert innen veszi egyrészt fogalmait, másrészt a tárgy megválasztását s a problémaállítását is az elméleti („tiszta”) szociológián keresztül teheti.

Miután informáltattuk magunkat a polgári társadalomtudományból a szociográfia lényegére nézve, foglaljuk össze az eredményeket. Tudomásul vettük, hogy a szociográfia gyakorlati társadalomtudományi kutatásokat végez, egy nép jelen helyzetének vizsgálatát. A módszertani eljárás, amely szerint a jelenségeket vizsgálunk és rendeznünk kell, az indukció, mely alapján egyes esetek megfigyeléséből vonunk le általánosítást olyan összjelenségre, melynek az egyes része. Mivel a tudományos kutatás valamely módszerét csak úgy bírálhatjuk meg, ha megvizsgáljuk, minő mértékben alkalmas ez a módszer az események okozati össze-

függésének a magyarázatára, azaz a módszer alkalmazásával, a polgári szociográfia bírálatánál úgy járunk el a leghelyesebben, ha azt jelenségek vizsgálatánál kipróbáljuk. *Milotay* István „Ismeretlen Magyarország” című munkájából megtudjuk, hogy az Alföldön a latifundiumok tövében meghúzódó földtelen falvakban a nincstelenek között különféle vallási szekták ijesztő mértékben szaporodnak. A szektaideológiák demokratikus, földvágyas népi révületekkel vannak tele. *Oláh* György: „Hárommillió koldus” című könyvében arról hallunk, hogy egy környék földnélküli jánosai egy sváb patkányfogóban felismerték Rudolf trónörökösét, aki Mayerling ellenére nem lett öngyilkos, de eddig a szegénység baját a patkányfogó inkognitójában országlátta s most trónralép, mint igazságos földosztó király. Templomi zászlókkal, processziókkal hódoltak előtte. Nem régen Kárpátalja verhovinai nyomorzónáján végeztem szociográfiai kutatásokat s itt észleltem, hogy a nép ideológiája hasonló misztikumokkal van tele. Szatmár mellett templomi zászlókkal jár a falusi népesség egy sziklához, mely alatt három vagón arany van. A kincseket csak a király jelenlétében lehet előszedni s rendeltetése az, hogy a nincstelenek között szétosztassék. Küldöttséget is menesztettek már Bukarestbe. Nos, ha e szociográfiai észleletek rendezésénél az indukció módszerével látunk munkához, akkor két vonal mentén vonhatunk le általános következtetéseket: 1. tekintettel arra, hogy a magyar Alföld, Kárpátalja s a romániai alföldek falusi népessége nagymértékben elszegényedett, a mezőgazdasági népesség nagyrésze szegénységét általánosíthatjuk azon az összterületen, melynek részeit vizsgáltuk a konkrét esetekben; 2. tekintettel arra, hogy a magyar Alföldön, Kárpátalján s Románia északi síkföldjein a nincstelen földmunkásság ideológiája vallási fantasztikumokkal van tele, a megvizsgált részek összterületének (a Duna és Tisza síkjainak) nincstelen földmunkásságára nézve általánosan megállapítható, hogy ideológiája furcsa vallási és misztikus formákkal, elemekkel telítődött. Több általánosítást az indukció segítségével felállítani nem lehet, de nem is ez a baj. A két jelenségcsoport összefüggését az indukció nem magyarázza meg s mindenki érzi, hogy itt valami nincs rendben, mert lehetetlenség okozati összefüggéseket meg nem látni a nép földtelensége és az ideológiai formák (földosztó király, szegények aránya, stb.) között. Talán segít itt a polgári szociológia, mert *Heberle* szerint problémaállításoknál a szociográfia tőle veszi szempontjait. Nos *Heberle* csak annyit tanácsol, hogy ajánlatos a jelenségek gazdasági, politikai és kulturális csoportokra való felosztása. S ha ezt megtesszük, akkor sem haladtuk túl azt a fogyatékoskosságot, amit az indukció alkalmazása eredményezett. *Tönnies* a statisztika és szociográfia szembeállításánál a jelenségeket mennyiségi és minőségi szempontok alapján állítja szembe, merev ellentétbe. Ha most a közölt három esetben a minőségi szempont (ez *Tönnies* szerint a szociográfia szempontja) alapján választom ki a jelenségeket, akkor még annyi rendszerességet sem értem el, mint az indukció alkalmazásával. Minden jelenség mennyiség és minőség is egyszerre s e két elem dialektikus viszonya az, hogy a mennyiségi változás bizonyos fokon túl minőségivé változik át. Így a polgári szociológia és szociográfia nem érzékelteti, hogy a konkrét esetekben a földmunkásság szegényedésének bizonyos (tán a legmagasabb) foka a

szekta-vallásosság minőségi jelenségébe csap át. Itt a minőségi változás a mennyiségi változás továbbfejlődése. No és hogyan méri fel a polgári szociográfia a jelenségek fejlődését? Az indukció nem történelmi, jobban mondva fejlődési elmélet, azonos jelenségek pusztá megfigyelési módja az egyes és többes viszonyában. Vagy történelmi és helyes történelmi (fejlődési) szempont nélkül megérthető-e bármilyen jelenségnek pillanatnyi állása, szakasza, mely fejlődési eredmény és kiindulópont a további fejlődés számára? Az a szempont, mely szerint a szociográfia kérdéseit kiválasztja s mely szerint nyers ismeretanyagát kiértékeli, nem lehet más, mint hogy a nyert elméleti ismeretek a valósággal megegyezzenek, akkor, ha a szociográfiai kutatás tudományos hitelt tart igényt. Már a módszerben meg kell, hogy legyen ennek garanciája. Nem véletlen az, hogy sem az indukció, sem *Heberle* hármas felosztása nem nyújtja a tudományosság, illetőleg az eredmények elméleti biztosságának garanciáját s így teljes a lehetősége annak, hogy polgári oldalon a szubjektív önkény eklektikus szempontjaival lehetetlenné tehesse a „gyakorlati szociológia” gyakorlati használhatóságát.

A szociográfiát mint gyakorlati szociológiát akkor hozta létre a polgári társadalomtudomány, amikor a polgári fejlődés háborúelőtti relatív nyugalomból a világháború válságába csapott át. E fejlődés sodrán a polgári társadalomtudomány fogalmi a változások megértésénél s kiértékelésénél átértékelésre szorultak. Az elméleti „tiszta” társadalomtudomány kereste gyökereit a valóságban, melytől eltérült, azzal, hogy megalkotta a „gyakorlati” szociológia fogalmát. *Tönnies* is a tiszta és gyakorlati szociológia közti különbségtételből indul ki a szociográfia meghatározásánál. Minthogy a szocialista társadalomtudomány szempontjából gyakorlati és elméleti elemek között különbség nincs, világos, hogy a szociográfiának, mint gyakorlati szociológiának nincs külön jelentősége a szocialista társadalomtudományban. Külön jelentősége nincs, de rajta épül az egész szocialista társadalomtudomány. A történelmi materializmus, — mint a szocializmus szociológiája, — rögtön elveti azokat a teoretikus eredményeket, melyek a valósággal nem igazolhatók vagy megfordítva, — a szocialista ismeretelmélet alapján, — a gyakorlati alkalmazásban, megvalósításban keresi az elméleti ismeretek tudományos próbáját. Teória és valóság itt egybeesnek s amennyiben mégis beszélhetünk elméletről a valósággal szemben, akkor az az elmélet a valóság szavakba foglalása. Sajnos, ez a felállítás sokszor a marxista szociológusok munkájában az a kitűzött optimizmus marad, melyet el kellett volna érni. Az a körülmény tehát, hogy szocialista oldalon felmerül a szociográfia mint gyakorlati szociológia kérdése, külön kihangsúlyozott alkalmazása, azt bizonyítja, hogy ellentétek vannak az elmélet és valóság viszonyában s hogy szükségessé vált az elméletnek a valósággal való koordinálása. Az elmélet és valóság közé az elméletnek a megvalósíthatatlansága tolt s most a szociográfia vagy gyakorlati szociológia kihangsúlyozása a zavaró elemek kiküszöbölésére törekszik, vagy kiizzasztására, ahogy a gyöngyragyó gyöngyöt izzad a kagyló fala s izma közé csúszott porszemék zavaró érdekességének lecsiszolására. Értékítélet tehát, hogy szocialista oldalon felmerült a szociográfia külön kérdése, melyben az elmélet megvalósíthatatlanságának vádjá fog-

laltatik tulajdonképen. Olyan munkamódszert és elméleti kiindulási pontot sürgetünk, tudatosan, de öntudatlanul is a szociográfia külön alkalmazásával, mely a szocialista társadalomtudomány alapja s társadalomtudományi munkánkban következtetéseinkben sohasem hiányozhatik tulajdonképen.

1317

Henri *Guilbeaux* Leninről írott könyvében foglalkozik azoknak a híres téziseknek a keletkezésével, („földet a parasztnak, üzemek szocializálása, azonnali béke”), melyeket Lenin fogalmazott meg, amelyeket az orosz szocialista többség magáévá tett s amelyeknek ismeretelméleti próbája az volt, hogy megvalósult az orosz forradalom. Ezek a tézisek úgy jöttek létre, hogy Lenin megcsinálta az orosz társadalmi helyzet összképének „szociográfiáját”. Az összes újságok, szóbeli és írásos jelentések hozzá futottak be. *Guilbeaux* azt írja, hogy teljesen elzártan dolgozott, helyzetanalízist készített az összes információs eszközök, források alapján.

Ha most záradékképen megállapítjuk, hogy így kell dolgozni, mindig „szociografikusan”, tehát akkor pedagógiai esetté silányítjuk ezt a példát a „marxista szociológia iskolájában”. A vezéri zsenialitást bizonyító iskolapéldák idézése mellett, — melyek iskolássága abban van, hogy a munkaeredmények optimumát mutatják, — helyén lenne már olyan pozitív kritika, mely a szocialista szociológia szubjektív hiányokból folyó hibáit venné számba. Konkrét méreteiben itt lenne világossá, hogy szocialista oldalon miért merült fel a szociográfia, vagyis a *gyakorlati* társadalomtudomány külön kívánt szükségessége. Erről legközelebb.

J. L.

Az öreg mosónő meghalt

*Ugy hallom meghalt az öreg mosónő.
Valaha hozzánk is járt.
Rég láttam s már akkor is ősz haja volt
s a lábai dagadtak szegénynek.
Mikor találkoztam vele, szél fújt.
Köténylobogató, erős torkú szél volt.
Szatyrot tartott lúgmarta kezében a mosónő
s zenélt léptének csoszogása,
önkéntelenül köszöntem neki, ahogy
megszoktam gyerekkoromból.
Csúnya emléke ő ifjúságomnak.*

*Félelmem azóta elnyütte az idő, gyerekes
és bánatos sors nehezedik rám.
Szomorú koszorút raknak elmúlt napjaimra
a bánatok s a félelem sokszor
megfontolt és komoly rémület már.*

---

munka

*Hol van az a gyerekkori ijedtség, az ártatlan
és mégis bűnöző életem?*

*Ugy érzem magam, mint a halász, ki
gyerekkora óta egy tóból halássza
az életet s hogy fogyóban a tóból a halak,
nincsen kedve új tavat keresni, fenn északon él
és elszokott a hosszú utaktól.*

*Ugy rémlett ma nékem, egy hallal ismét
kevesebb lett s talán a legutolsó ez.*

*Meghalt az öreg mosónő, aki nem ismerte
az ógörög bölcséket, nem mondogatta Sappho
sorait s ő, bocsánat, olvasni sem tudott.*

*Az életében ne keress szépséget jámbor lírikus.
Én egyszerű városi ember, ki szépre szomjaz
én sem kutatom.*

*Elfáraát ajkamon, min álom ül már,
alig vánszorog elő a szó, hogy sirassalak
hült arcú öregasszony.*

Inas

*Inas vagyok, félszeg és dadogó ajkú.
Függök az urak kényétől, kedvétől,
futkározok parancsuk szerint,
fáradhatatlannak kell lennem
és ismernem minden intésüket.
De nem csak az urak gyaláznak,
gonoszabbak az én munkástársaim,
kik segédi rangban kinlódnak.
Jobban leköpnék, mint az urak,
kik meg sem érthetnek engem.
Jobban taszitanak maguktól
s míg önmaguknak tetszelegve
a testvériséget hirdetik,
koncot lesnek és érdemtelenek a dicséretre.
Ó, nem, nem kérek az ilyen
testvériségből, egyedül és
kiszakadtan, inasa,
ügyetlenje vagyok e gonosz
világnak s élek álmaimnak,
mik még sohasem bántottak
annyira, mint embertársaim.*

Vérsi Endre

„Mi az emberiség lelkiismerete vagyunk

1319

azé az emberiségé, amelyik a maga évezredes szenvedésével és széttörhetetlen akaratával halad a megújulás felé” — mondta Malroux, a párisi Mutualité nagy színháztermében, ahol 38 állam reprezentáns íróképviselője tartott kongresszust a „kultura védelmére”.

A kongresszust június 21-én este 1/2 10 órakor nyitotta meg André Gide. „Az irodalom soha nem volt előbb és soha nem írtak még annyit, mint most, mégis azt halljuk, hogy a kultura veszélyben van” — mondta Gide üdvözlő beszédében. Vázolta azt a helyzetet, amely szükségessé tette a kongresszus egybehívását. Igen, a kultura veszélyben van és soha nem volt időszerűbb ennek a kongresszusnak az összehívása, mint épen most. Megkeresni és megtalálni a módját, hogy miképpen mentsek meg az omladozó civilizációt, miképpen vigyük előre az emberi szellemet és terjeszték az írott szót, amelyet máglyákra vetnek, vagy a törvénykönyvek paragrafusainak erejével némítanak el. Olyan feladat, amelynél fontosabbat író számára ma elképzelni sem lehet. És vajjon lehetett volna-e jobb helyen összehívni ezt a kongresszust, mint épen Párisban? Páris úgy él bennünk, mint a modern kultura forrása, ahova hosszú idő óta zarándokolnak el a különböző nemzetek művészei. Páris a Sorbonne, a Père la Chaise és a Quartier Latin városa, minden kultura gyűjtőhelye, nemzeti és egyúttal szélesen nemzetközi is, ahol 53 évvel ezelőtt már írókongresszust tartottak. Akkor Victor Hugó elnökölt és Turgenyev volt az orosz delegáció vezetője.

Egy időben úgy látszott, hogy Páris megszűnik a művészetek gyűjtőmedencéje lenni. A weimari Németország idejében volt ez, amikor Berlin elhódította hegemoniáját. De néhány évvel ezelőtt, amikor már bizonyossá vált Hitler uralomra jutása, megindult az átcsoportosítás. Előbb az építőművészet, aztán a képzőművészet, míg most az egész baloldali német irodalom telepedett meg Párisban, átvive mindazt, amit szellem és haladás tekintetében a weimari Berlin jelentett.

A kongresszus egybehívói a tárgyalásra kerülő anyagot nyolc főcsoportra osztották. Ezek a következők voltak: kulturális örökség, humanizmus, nemzet és kultura, individuum, a gondolat méltósága, az író szerepe a társadalomban, az irodalmi alkotás és az írók akciója a kultura védelmére. Ezen belül aztán az emberi kultura és közösség számtalan kérdését tárgyalták még nagy részletességgel és minden felmerülhető vonatkozásban.

Az elhangzott referátumokból és hozzászólásokból megállapítható, hogy a kongresszuson az Ember került előtérbe, az ember, aki itt él a földön és harcol önmaga boldogulásáért a társadalommal, a munkájával és a természettel. Az ember, akire súlyosan nehezedik egy beteg társadalom komplikált mechanizmusa, elmosva előtte az összefüggések láncolatát és elzárva előtte az élet lehetőségeit. Erről az emberről volt szó, akiről Ehrenburg joggal mondhatta, hogy ha egy világos pillanatában gondolkozni kezd és nem lesz öngyilkos „akkor megkettőződik; az egyik lénye dolgozni fog minden felkesedés és meggyőződés nélkül, beszélni és

munka

szavazni fog, gyerekeket nemz, miközben a másik lénye egy szédítő, illuzórikus életet fog élni." A kongresszus résztvevői megtalálták ezt a szegény, agyongyötört, beteg embert, aki „gazdag emberi szükségletekben”.

Azt mondhatnók erre, hogy ez nem nagy eredmény, hiszen akik ezen a kongresszuson résztvettek, azok mind írók voltak, akiknek a munkáik eddig is abban állott, hogy megtalálják és megreformálják azrel mégis komoly eredmény, mert ezen a kongresszuson nagyrészt baloldali és szocialista írók vettek részt és éppen a szocializmus ellen szokták felhozni azt, hogy az egyes ember ellen van, a közösség érdekében. Ezt a tételt valljuk meg őszintén, a politikai pártok jóvoltából nem is jogtalanul vetették ellenünk, mert a politikai pártok és az ő programjukat kifejező írók az egyes ember rovására megalkották a közösség istenségét és minden léleknek az volt a kötelessége, hogy ezt az istent szolgálja. Ámde az ember belső felszabadulását és tökéletesedését nem hozhatja meg semmiféle politika, legfeljebb az akadályokat gördítheti félre az útból, mert az ember lelkében mély és örök konfliktusok játszódnak le, amelyeket semmiféle politikai mozgalom meg nem változtathat az ember helyzetének és körülményeinek strukturális megváltoztatása nélkül. És ha a politikai mozgalom egy hamis közösségideál érdekében megszünteti az ember oly sokirányú létezését, amely például az evésben, szerelemben, barátságban és halálban is megnyilvánul, akkor elveszti azt az embert, akiért az egész mozgalmat megindította. „Mert az embernek sem magánál, sem másnál nem szabad eltűnnie — és még kevésbé előidéznie — olyan helyzetet vagy cselekvést, melyben legyen az ő maga, vagy más, elveszthetné az önállóságát, amelyben bármiféle összefüggésnek pusztá eszközévé sülyedhetne le.” — mondta Lukács György egy nagyon régen elhangzott vitájában. De erről a tételről később ő is megfeledezett. Pedig ez alapvető kérdés volt, amelynek tisztázása mindig égetően szükséges lett volna. Misem igazolja ezt jobban, mint Paul Nizzan kongresszusi felszólalásának az a része, amelyben egy munkás levelét idézi: „Már írtunk az Izkrának — így szól a levéldézet —, hogy ne csak arra tanítson meg bennünket, hogy hol kell elkezdni a dolgokat, hanem arra is, hogy hogyan kell élni és meghalni.”

Félreértések elkerülése végett, én itt nem a politika ellen beszélek, ami oktalanság is volna tőlem, mert ha igaz az, hogy minden kornak megvan a sajátos arculata, akkor a mi korunkra a politika nagyrészt jellemző és ez alól nem vonhatja ki magát az író sem, akinek bele kell illeszkednie a világot átforgató nagy folyamatba, de viszont meg kell akadályozni a politika egyedülvalóságát.

Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy akár az író, akár az egyes ember elszakíthatná magát a közösségtől. Hiszen „megváltoztatni az életet nem egyéni dolog — mondta Guéhenno — és az író élete sem változik meg addig, amíg a többieké nincs megváltoztatva”, vagy ahogy André Chamson mondta „a kultúra védelme nem egyszerű irodalmi vagy kulturális kérdés, hanem szolidaritás az emberek életével és vérével”.

A humanizmus és a gép problémájáról Georges Fridmann beszélt.

Európa polgári intellektueljeinek nagy része a gépnek tulajdonítja mindazt a sok bajt, amely ma a társadalom súlyos válságában észlelhető. Oswald Spengler, a polgári filozófia e kimagasló alakja, az „Untergang des Abendlandes” című munkájában megkongatja a lélekharangot az ember felett, akit a gép ölt meg. „A világ ura rabszolgája lesz a gépnek — írja. — A gép belekényszeríti őt, minket és pedig valamennyiünket kivétel nélkül, akár tudjuk és akarjuk, akár nem, a maga pályájának irányába. A nyeregből kivetett győzött halálra hurcolja a megvadult mén.” És az ember részére szerinte nics más út, mint hősiesen várni ezt a végzetet és a megszabadító halált: „Kitartani, mint az a római katona, akinek csontjait megtalálták Pompei egyik kapuja előtt, aki meghalt, mert a Vesuv kitörésekor elfelejtették leváltani. Ez az igazi nagyság. Ez a becsületes befejezés, aze gyetlen, amely az embertől nem vehető el.” Bármilyen szépen is hangzik ez és akármilyen kecsegtető is ez a felemelő hősi halál, mi nem kérünk belőle és nincs is szükségünk rá. De úgy látszik igaz a volt Friedmannak, aki azzal kezdte referátumát, hogy Európa intellektueljei nagyon fáradtak, különösen azok, akik hozzá kötötték magukat az uralkodó osztályhoz. És igaz van abban is, hogy a gépek ellen való átkozódás épen azoktól ered, akik azt valamikor működésbe hozták. „Mi vagyunk azok, akiknek a technikai haladást üdvözölni kell, mert megkímél bennünket az utálatos munkától és nekünk íróknak ebben a kérdésben is állást kell foglalnunk, nehogy hamis képzelgésekben merüljünk el... Mi azt mondjuk: minél előbbre tolni a technikát és vizsgáljuk meg egészen közletről a munkás és a gép viszonyát, hogy megvédjük azoktól a veszélyektől, amelyek akár a testét, akár a szellemét érhetik... De az ember úgy látszik szívesen rabszolgája a természetnek és a földnek. Ha a szántóföldön egy embert látunk az eke előtt, szomorúan gondolunk arra, hogy ez is el fog múlni és ez bizonyára fáj nekünk, de ezen túl kell lépniünk. Egész más örömeink lesznek ehelyett és az embernek hamarosan kezébe kell venni saját sorsát.”

A kulturális örökségről és a humanizmusról beszélt még Paul Nizan is, Julien Bendával vitatkozva: „Benda azt kérdezte: a szocialista civilizáció folytatása-e a nyugati értékeknek vagy pedig szakítás azokkal? Én ezt az alternatívát nem fogadom el. Mi azt feleljük erre: amit mi akarunk az szakítás is, de egyúttal folytatás is... Arról van szó, hogy csatlakozzon-e az író egy csoporthoz és annak az akaratához? Mi csatlakozunk a proletáriatushoz, de nem azért, hogy ezt az osztályt állandósítsuk, hanem azért, hogy azt megszüntessük.”

Június 25-én ért véget a kongresszus Malraux záróbeszédével. „Súlyos feltételek mellett, alig valami pénzzel organizáltuk meg ezt a kongresszust — mondta —, de hogy ez a kongresszus létezik és hogy sikere van, azt misem bizonyítja jobban, mint a sajtó állásfoglalása: meglepetés az egyik oldalon, harag és iszonyat a másikon és megbeszélés hallgatás a többiekénél.”

*

Meg kell még emlékeznünk arról a szomorú és lehangoló eseményről, amely Viktor Sergevel, az Oroszországban letartóztatott íróval kapcsolatosan a kongresszuson történt és ahogyan ezt az eseményt a szovjet-

munka

sajtó kommentálta. Magdaléna Paz és Salvemini emeltek szót a letartóztatott író érdekében és kérték a kongresszust, hogy Serge esetét a gondolat szabadságának értelmében fogják fel. A hivatalos szovjet-sajtó azt írja ezekkel a felszólalásokkal kapcsolatban, hogy azok fütyülés és állandó megszakítások közepette történtek meg, ami ha tényleg így volt, szomorú fényt vet a „kultura és szabadság nagy védelmezőire”. Az egész szovjet-sajtó úgy állítja be a két író intervencióját, mintha azok nem volnának egyebek, mint a „sötét trockista söpredék szálnalmas kísérletezői, akik arra használták fel a kongresszust, hogy szovjetellenes kirohanásukkal bebizonyítsák ellenforradalmiságukat és azt, hogy szövetségeseik a fasiszta gyilkosoknak”. Amilyen nehezen érthető ez a hang, ugyanolyan megdöbbentő is. A szovjetdelegáció tagjai a kongresszuson megpróbálták válaszolni Magdaléna Paznak, bizonyítván azt, hogy Serget a Kirow-üggyel kapcsolatban tartóztatták le és mondván, hogy „az Uniónak joga van ahhoz, hogy meghatározza, melyik polgára felett hogyan ítélkezzen.” Ezek között szólalt fel Ehrenburg is, aki így fordult Paz felé: „Szabadságról beszéltek? Milyen szabadságról beszéltek? Nem akarom szentimentálisan kezelni ezt a kérdést. Mi az információinkat szovjetkofferban hoztuk. Milyen kofferban hoztátok ti az információitokat?” — Üres nagyhangú demogógia ez még azok előtt is, akik nem tudják, hogy Ehrenburg az utóbbi tizenhét esztendőben hányféle kofferből húzta elő soha egészen színt nem valló meggyőződéseit. És mi most azt kérdezzük, anélkül, hogy a Kirow-ügy erősen gyanús politikai hátterével is foglalkoznánk, hogy vajjon melyik államnak nincs ahhoz joga, hogy polgárai felett „szabadon” ítélkezzen és miért olyan nehezen teljesíthetők azok a kívánságok, amelyeket Magdaléna Paz kért ebben az ügyben és amely minden államban követelhető minden polgár számára: nyilvános tárgyalás a „trockista” Serge részére és engedély ahhoz, hogy külföldre távozhasson? Oktalan ez a nagy felháborodás. De még oktanabb Anna Seghers és André Gide állásfoglalása. Anna Seghers csak Osietzkyről és Rennről akar beszélni, mert úgy látszik az igazság kétfelé osztható, míg André Gide a Dreyfus-üggyel kapcsolatban olyanokat mondott, hogy akkor a reakcióról lévén szó „méltán válhatta ki gyűlöletünket, most azonban az Unióról van szó, amelyet a mi szeretetünk és a csodálatunk vesz körül és a mi bizalmunk a legnagyobb szeretet jele, amit adhatunk neki.” Szomorúan kell ezeket leírunk az igazság érdekében. Ugy látszik André Gidének nagyon fárasztó volt az útja a polgárságtól a kommunista pártig. Elfáradt ezen az uton és közben elfelejtette azt is, hogy a bürokrácia legyen az akármilyen mozgalom vagy párt bürokráciája egy bizonyos ponton túl önkényessé, öncélúvá válik és a fejlődés kerékkötője lesz, mert „minden öncéllá vált intézmény konzervatív jellegű”. De Gide úgy látszik fél annak a felismerésétől is, amiről Jean Guéhenno beszélt a kongresszuson: „Mi nem hisszük és nem is vagyunk olyan naivak, hogy azt higgyük, hogy a közvetlen forradalom, amin most munkálkodunk, az utolsó lesz. Minden megöregszik és elporlad, minden szokássá válik, de az emberi szellem végtelen forrásokkal rendelkezik. Egy kész forradalom után már készül a másik, mindig többet követelve a szabadságtól és az emberi méltóságtól... Megvédeni a kulturát, annyit jelent, mint biztosítani a mozgás folytonosságát. Az ember termé-

szete, hogy állandóan keresse azt, amivel túlhaladhatja önmagát. Nekünk azért kell harcolni, hogy ez a túlhaladás mindig lehetséges legyen."

1323

*

Záradékkul a kongresszus gyakorlati programját nyolc pontban foglalták össze.

Hogy ebből a gyakorlati programból hogyan és mikor lesz reális eredmény, az nem csak az írók lelkesedésén és becsületességén, hanem a társadalom egyéb erőtenyezőinek az elrendeződésén is múlik.

Tény azonban, hogy a kongresszus első eredményének számíthat Rudolf Leonhard bejelentése, mely szerint a jelenlévők hozzájárulásával Heinrich Heine díjat alapítottak a német baloldali irodalom támogatására.

Még csak ennyit: Upton Sinclair neve nemcsak az elnökség listáján, hanem a meghívottak névsorában se fordult elő. *Farkas Ödön*

Ketten az árpaföldön

A falufelőli föld kukorica volt. A másik oldalon heretarló, itt-ott sárga arankafoltokkal. Fényes, aranyos színe van az arankának, búján nő a herevetésben, de halálos, kártevő ellensége a parasztembernek, mert ahol elterpeszkedik, ott megöli a nemes növényt, amit takarmányul vet a paraszt.

Középütt egy hold árpavetés.

Már nem vetés, hanem termés volt.

Egy megtermett nagy ember kék ingben, szürke nadrágban dolgozott a táblán. Derékszögűen beállított kaszával vágta az árpát soroknak. Egy másik fiatal ember ment a kaszája nyomán, elszedte a sort markoknak és mindjárt be is kötötte kévéknek a zsuppkötelekbe.

Amerre mentek, mögötük kévékké vált az árpatermés.

A nap jól fönt állt már az ég peremén, de a falu felől olyan hűszellő csavargott erre, hogy a kaszásemler kifakadt miatta:

— Veszekedett aratás ez, amikor didereg az ember.

A másik nem válaszolt. Megkötötte a kévét, aztán elnézett szerte-széjjel a tájon. A dülőúton szekér jött, a szekeret nézte, aztán szolt:

— A rendesebbik emberek most jönnek a határba.

— Mennyi idő lehet? — kérdezte a kaszás.

— Félhét.

A kaszás tovább vágta a sort. Olyan beszélgetés volt ez, amelyiknél nem köll megállni a munkában.

— Rendesebbik embereket mondsz, de igazad is van. Mert miért rendesebb ember a Kalló Ferenc, aki most hozza ki az aratóit a tagra? Azért rendesebb, mert hat nap óta, amióta megkezdődött az aratás, az ő négy embere mindennap arat. Te négy holdat vetettél be. A rozstot a múlt héten vágtuk le, a búzád a jövő hétre érik be, most aratjuk ezt az árpát. Hát ilyen paraszt is van. De a Kalló Ferencnek huszonnégy hold a vetése. Ha valamelyik földjén a búzája csak egy hét mulva érik is be, a

munka

sok közül hamarabb is beérik valamije, ezért hát minden nap aratnak. Nincsenek úgy, mint mi itten. Nem jöhetnek hajnalban négykor a földre, mint mi. Mért jöhettünk mi négykor? Mert tegnap reggel megnézted az árpát, hazajöttél és jelentetted nekem: Tamás, holnap reggel megyünk az árpába. No és én eljöttem hozzád, csavartunk tizenkét keresztre való kötelet, reggel csak fölpakoltunk és már jöttünk is. De Kalló Ferenc hat nap előtt levágatta a rozst, másnap elcsépel belőle négy keresztnyit kötélnekvaló zsuppra, azóta mindennap aratnak az emberei. Reggel háromkor fölkelnek, hatig harminc keresztnyi kötelet sodornak, aztán kimennek a tagra. Este hétig kaszálnak, kötöznek. Kilencig keresztbe rakják, amit levágtak, tízig összekötik a piskét, tizenegyre hazajönnek. Így dolgoznak a rendes parasztemberek. Aratáskor így.

Csak vágta a kaszásemler a rendet, szavai tompán huhogtak bele a megtáglult világba.

Meg se állt, csak munka közben hullottak le a szájáról a hangok. Úgy mutatódtak meg a szavak, mint valami irtóztatos cövek, ami odatarozik az élethöz, vele van lekaróztva, ami ingó-bingó. Vele van lekaróztva, hogy szilárd legyen, el ne vigye a szellő.

A másík ember, aki a markot szedte a kaszás nyomában és mindjárt be is kötözte kévének a zsuppkötelekbe, ő sem állt meg a szavak hallgatásában. Élte ő is a sorsot. Élte ő is a szavak vágó igazát, csak éppenhogy belőle kikivánkozott a szorító dolgok világosabb föltárása, kikivánkozott belőle az őszinte panaszkozás, amikor szólt:

— Micsoda élet ez, Tamás? Az én apámnak nyolc hold földje volt és két fia. Mondta az apám: nem hagyom én parasztnak a gyerekeim, mert kevés lesz egyenkint a négy hold föld, hogy éljenek rajta. És inasoknak adott. Engem asztalosnak, a bátyám gyöngébb volt, azt szabónak adta. Három évig inaskodtam olyan mester mellett, akinél vadabb ember nem hullott a földre a mennyei állatkertből. Három esztendeig reszkettem a halálfélelemtől, mert ha valamiért megdühösödött a mester, az első dolga volt, hogy hozzámvágta a gyalút, vagy a fűrészt, vagy a vésőt, ami a kezébe akadt. Ott akartam hagyni, de az apám azt mondta: négy hold föld kevés arra, hogy eltartson, tanulj mesterséget, fiam... Hát erre tanultam én mesterséget, hogy most mégis ölég legyen az a négy hold... Az ipartársulat dicséretével szabadultam. Két évig voltam segéd. A keresetemből megvetem egy egész műhelyfölszerelést, minden szerszámot. Két évig segédeskedtem, akkor fölmondott a mester, mert nem volt munka. Meg is mondta, hogy mért gyűlölt: azért, mert van négy hold földem, lesz hova vesznem, ha az iparnak befellegzik. Nem tudtam helyet találni azóta. Az ipartársulat dicséretével szabadultam, de amikor az egyik rokonom megszánt és velem csináltatott egy szekrényt, hogy be ne rozsdásodjon minden szerszámom, akkor az ipartársulat kontárnak bélyegzett.

Megakadt a szó, csönd lett az árpaföldön.

De nem azt jelentette a szótlalan munka, hogy megbékélt emberek azok, akik végzik.

Parazsak izzottak a hamu alatt és tüzesítették, füillesztették a talajt. A ki nem mondott szavaknak is súlyuk volt és most irtóztatos teher az élet mérlegén a két aratóember.

Fél óra is elmúlt a csöndben. Egy keresztnyivel újra több lett a földön a kéve. De azért nem voltak ők parasztemberek, akik a hivatásos dolgukat végzik a földön, méghogyha úgy is viselkedtek.

Mondta akkor a kaszás:

— Itt volna a reggeli ideje is.

Felelt a másik:

— Hát együnk.

Kévéket igazítottak maguk alá puha ülésnek, kibontogatták a tarisznyát és szalonnát falatoztak.

Szótlanul ettek. Csak amikor már az utolsó falatot is magukba gyűrték, akkor szólalt meg a marokszedő:

— Van elég cigarettapapírod?

— Van — felelte a kaszás és átnyújtotta a dózniját.

— Dohányom van — mondta a marokszedő, mint aki megnyugtatta a társát, hogy csak a kisebb érték erejéig veszi igénybe.

Cigarettákat sodortak, rágyújtottak.

Akkor fölkeltek és nekifogtak a munkának, ott, ahol abbahagyták a reggelizés előtt.

Nem látszott meg rajtuk az előbb elejtet szavak súlya, nem íródott semmi bizonyos az arcukra, csak komorak voltak, mint valami fekete temető.

De csak négy sort vágott ki a kaszás a földön keresztül.

Akkor megállt, rátámaszkodott a kaszája nyelére.

A marokszedő megkötötte az utolsó kévét, aztán várta, hogy a másik új sort vágjon, a munka továbbmenjen.

A kaszás állt és a földre nézett.

Már látta a marokszedő, hogy a társában forr valami langyos hullám. De nem szólt. Még jól is esett neki, hogy megakadt a munka tempója, pihennek a tarló fölött.

Akkor a kaszás hirtelen a marokszedő felé fordult, hogy szemtől-szembe mondjon szót, olyan beszélgetésben, amelyikben már meg köll állnia a munkának.

— Dezső, té asztalos vagy.

— Az — mondta a másik meglepetten.

— Én kovács.

A marokszedő csak nézte a meglóbogó embert.

— Neked a gyalúpad mellett a helyed.

— Ott.

— Nekem a kalapács való a kezembe.

— Az, Tamás.

— De most kaszát tartok!

Meglendült ember volt, akiben fölfordult valami, ami azelőtt megtartotta a cselekedetek szokott irányát. A marokszedő csak elnézte, mintha látomást látna, aminek magyarázata is van, de ugyanabban a percben még nem tudni világosan, hogy mi a magyarázat.

— Ha én nekem a kalapács való a kezembe, akkor nem való a kezembe a kasza!

Ezt már ordítva mondta.

munka

És ugyanakkor a magasba emelte a kaszát. Derékszögben ellógó vége az ember elé nézett és vele együtt nekiszögeződött a világnak, mint valami rettenetes ítélet fegyvere.

Az ember egy svungos mozdulattal belelökte a kasza hegyét a földbe.

Erős volt a mozdulat, az acél belényomódott az összeszáradt rögbe. A felső vége kétfelé görbült és abban a percben hasznavehetetlen ócska-vas lett.

A föllázadt ember a kezében tartotta a kasza nyelét és tág szemekkel nézte az elpusztult szerszámot.

És ekkor a társából kirobbant az élet, amelyik bekerít minden emberi akaratot:

— Mit csináltál, te?

Rámeredt értelmetlen szemekkel.

— Ki vágja le az árpámat, Tamás?

Kiegyenesedett, mint a cövek, amelyik azért van, hogy leszögelje azt, ami ingó-bingó, nehogy eldöntse a szellő.

Megmozdult a kaszás és láthatóan egyenes céllal elindult a föld vége felé.

— Hova mész, Tamás?

A másik vissza se fordult. De felelt azért, hogy megnyugtassa a társát, aki azt hihette, tovább tart a lázadása és most elmegy az aratás tájékaról, hogy a munkáját sohase lássa viszont.

— Megyek a Kalló Ferenc aratóihoz. Azok több kaszát szoktak hozni, mint ahányan vannak. A rezerva kaszájukat kikölcsönzőm tőlük.

Ment és kölcsönkért egy kaszát, aztán visszaállt az árpába.

A töltésen éppen ekkor dübörgött át a vonat és a széles határon meghajlott gerincű emberek szó nélkül hullatták a földbe a verejtéket.

Sellyei József

Jelszavak és tények

Július 25-én este félnyolckor a moszkvai szakszervezeti ház nagytermében nyílt meg a III. Internacionálé VII. kongresszusa. Hét év múlt el a legutóbbi kongresszus óta, amely a Komintern pártjainak aktivista hangulatával és a hamarosan bekövetkezendő általános győzelem jegyében zajlott le. Akkor a szociáldemokraták szervezeteinek szétbontása, a fasizmus elleni harc elmélyítése és végigharcolása állt a programtervezet előterében. Azóta tudjuk, ez a terv nem valósult meg. A szociáldemokrata szervezetek a maguk gyöngeségében még ma is állnak és a fasizmus Olaszországban, Németországban, Ausztriában, Lengyelországban él, illetve megerősödött és más országokban is előre tört. Az optimista reményekkel befejezett 1928-iki kongresszus óta halasztgatták és a vezető pozíciók gondos átszervezésével készítették elő a VII. kongresszust. Úgy látszik az átszervezés teljes sikerrel járt s ezt Dimitrov meg is állapítja, mikor azt mondja: „A kongresszus jelentéseit és határozati javaslatát a küldöttek egyhangúlag elfogadták, s még egyetlen kongresszus sem

mutatott olyan egységet ideológiában és a politikai elgondolások vonalában, mint a mostani." Az ünnepi gyülekezet közé nem szivárgott be az ellenzék. Külön megjegyzendő, hogy a kiválasztottak között Krupszkajának se jutott hely. Akik a teremben ültek, valószínűleg úgy érezték, hogy pozíciókban ülnek és mindent meg kell tenniük a pozíciók megtartása érdekében. A hivatalos híradásokból könnyű megállapítani, hogy ez a kongresszus minden más pártkongresszushoz hasonlóan a vezető fórumok bizalmasainak és azoknak a közvetítő, alárendelt szerveknek gyülekezete volt, akik nem estek át a bürokrácia rostáján. Hogy így volt, ezen nincs mit csodálkozni vagy felháborodni. A pártvezetőségek úgy viszonylanak az általuk irányított mozgalomhoz, mint a kormányok az általuk irányított országok népességéhez. Ők a kormány, tehát ők a nemzet — a többi az csak a nép, és ugyanígy a párt tulajdonképpen a pártvezetőség, s a többi — az csak a tagság. Kongresszusokon a vezetők képviselik a pártok tagságát s csak természetes, hogy ezek a „megbizottak” a maguk legjobb belátása értelmében egészen más szempontok szerint képviselik a tagságot a mozgalom offenzív és deffenzív szakaszában. Az offenzív szakaszban erősnek érzik pozíciójukat, a deffenzív szakaszban gyöngének. Az offenzív szakaszban maguknak követelik a győzelem babérjait, a deffenzív szakaszban a tagságra hárítják át a felelősséget a vereségért és mentségül a kedvezőtlen körülményekre hivatkoznak. Ismerve a vezetők és vezetettek egymáshoz való gazdasági, hatalmi és pszichológiai viszonyát: mindez magától értetődik. Ezért történetelt meg a Komintern VII. kongresszusán is, hogy a küldöttek a mozgalom krízisének közepette és a kommunista pártok kétségtelen bomlási szakaszában helyesnek minősítik a közelmúlt mozgalmi taktikáját és stratégiáját, a vereséget a rendkívüli körülményeknek tudják be s szinte úgy hangzik, mintha az előadó, W. Pick maradék nélkül igazat mondana, mikor ellenvetést nem tűrően kijelenti:

„A II. Internacionálé teóriája teljesen megbukott az elmúlt esztendőben, a kommunisták elgondolásait pedig maga az élet igazolta.”

Igy nyugtatta meg magát a szónok és szolgálta ki hallgatóságát néhány perccel az előtt, hogy a Komintern új, reálpolitikai vonaláról kezdett beszélni. Meghallgatták és csodálták, mint valami varázslót. Mindenki kielégült ettől a kellemes önámítástól — s aztán még így szólt a szónok: „Forró szívünkben üdvözöljük Sztalint, a III. Internacionálé kormányosát, a Verárt, a proletariátus tanítóját és barátját és az egész világ Felszabadítóját”. — Ennek a tírának hallattára „az egész gyülekezet felállt a helyéről és szünni nem akaró viharos tapsban és több nyelven felzúgó éljenzésben tört ki”. „Rot Front! Rot Front!” — „kiáltották kórusban és valósággal a lelkesedés extázisa vett erőt a küldötteken”. — Mikor ezeket a mondatokat olvastam, önkéntelenül is Caliban „győzelmi” tánca jutott eszembe. Miért ez a barbár örömujjongás a tévedések hinárjában?

A kongresszus küldöttei előtt sem lehetett kétséges, hogy a Komintern proletárpolitikája a VI. kongresszustól máig a tévedések láncolata volt s valószínű azt is tudják, hogy Sztalinnak sem sikerült 1928 és 1935 között az egész világot felszabadítani. Sztalin érdemei az orosz állampolitika szempontjából kétségtelenek, de feltétlen hódolatot azért talán még sem érdemel. Ha valóban ő a III. Internacionálé kormányosa, akkor

része van az európai harcok eredménytelenségében, a mozgalom szétforgácsolódásában, ezért pedig szigorú kritika illeti meg úgy őt, mint általában a nemzetközi mozgalom irányítóit. Különben az egész kongresszus nem egyéb szemfényvesztő játéknál.

Nagyon is tudott dolog ma már, hogy a VI-ik kongresszus tézisei hibásak és hiányosak voltak, ugyanígy tudott dolog az is, hogy a fasiszták ellen folytatott manővrozás végzetes kudarcba fulladt s hogy a több, mint egy évtizedig forszírozott testvérharcból végeredményben a szociáldemokraták kerültek ki *kisebb* veszteséggel. Vétkes könnyelműség tehát még mindig így mellébeszél a valóságnak. Miért higgyen valaki azok ígéretében és tervezeteik józanságában, akik szemmel láthatóan nem a valóság alapjáról indulnak el. Az ilyen kétértelmű jelentések és okfejtések után a munkásságban, — ha még olyan könnyen és biztosan kezelhető pártszámoknak tartják is őket vezetőik, — fel kell hogy ébredjen a bizalmatlanság, hovatovább a teljes közönbösség érzése a felülről, felelőtlen joggal irányított mozgalom iránt. A múlt eseményeinek tisztázatlansága bizalmatlanná kell, hogy tegye őket a jövő kilátásaival szemben.

Pedig úgy látszik, a Komintern VII. kongresszusán elfogadott határozatok, ha nem is eredeti megfogalmazásukban, egy új mozgalmi irányzat kialakíthatóságának előfeltételeit hordják magukban. A két vezérszónok: Pieck és Dimitrov által felvázolt vonal ellentétes irányt mutat az eddigi gyakorlattal, sőt nem csak taktikai változtatást ígér, hanem bizonyos értelmű teoretikus átértékelésekre is nyíltan következtetni enged. Az új irányvonal legjelentősebb tézisei: A jelenlegi helyzet kellő áttekintése után a Komintern kijelenti, hogy pártjai hajlandók komolyan együttműködni a szociáldemokratákkal és velük együtt készek a demokrácia megvédésére. A szavaknak súlyt akarnak adni azzal, hogy rámutatnak a francia egységfront már létező gyakorlatára és azt általánosítani kívánják. Teoretikus átértékelésre vall ennek a példának előtérbe állítása és ugyancsak erre vallanak Dimitrov faszizmusról tartott beszédének zárószavai: „Ebben a pillanatban a proletariátus harcának kérdése a dolgozók osztályának élet és halál kérdése. De most nem azt mondjuk, amit mondtunk volna még nemrég. Ha a proletariátus életben akar maradni, akkor választania kell. De most nem az a feladata, hogy a proletár diktatura vagy a polgári demokrácia között válasszon, hanem a polgári demokrácia és a faszizmus között.” Így beszél a szónok és ezzel megoldottnak jelenti ki a kérdés problematikáját. Valóban szavakban megoldást is nyert ez a régen aktuális és mindmáig megoldásra éretlen probléma. Dimitrov, miközben a fentebb idézetteket mondta, a maga sajátos pártfrazéológiájában újra és újra rátér a szociáldemokratákra és nem felejt el őket árulásban, oportunizmusban marasztalni és nem felejt el a Komintern politikájának kontinuitását dicsérni. Ezek olyan ellentétek egyazon beszéd keretén belül, hogy amit komolyan mond a szónok, az is hitelét veszti az értelmes hallgató és olvasó előtt. Mindenki emlékszik még a Komintern egységfront taktikáira, lehetetlenség tehát ezeket megnemtörténekké beszélni és lehetetlenség százszázalékig komolyan venni az új egység-jelszót, akkor, mikor ugyanazon a kongresszuson, ahol az egységpolitika vonalát iparkodnak megrajzolni, meny-

dörögve kiáltják oda a szociáldemokraták felé az árulás vádját pl. az osztrák és spanyol eseményekkel kapcsolatban. Mondván: 1917-ben az orosz proletarátus győzelmesen vívta meg forradalmát és ez a kommunista vezetés örök nagy érdeme marad. Ezzel szemben mi történt Ausztriában és Spanyolországban? A szociáldemokraták elszabotálták a munkásság forradalmasítását és ezért szociáldemokrata vezetés mellett elvesztették forradalmukat, száz és száz proletár halottal a veszteséglistán... Később, hogy a kép teljes legyen, Pieck még hozzáteszi ehhez a nagyon is szimpla okoskodáshoz: „Igaz, hogy a német proletármozgalom ma hullámvölgybe jutott. Ez azért van, mert a kommunisták nem akarták és ma sem akarják, hogy a forradalom káderje pusztán hősködésből elveszzen a halálban. Az ilyesmi nem lenne hősiességnek nevezhető. Ők a harcot és a győzelem megorganizálását előlről akarják kezdeni.” Ezeket az idézeteket azért állítottam egymás mellé, hogy ezzel is világosabbá tegyem az egységfront lehetőségeiről vallott felfogásom jogosultságát. Több ízben kihangsúlyoztam, hogy az egységfront kialakítására törekvő akarat megvalósulását lehetetlennek tartom. És ma sem tartom kevésbé lehetetlennek, mint ennek előtte. Nem lehetséges, mert a munkásmozgalomnak az adott körülményekhez képest és mérten pártjai dogmatikájára való tekintet nélkül, önerejéből újjá kell szülnie magát, és nem lehetséges, mert a létező két párt — pozíciója, erkölcsi és gazdasági alapjainak feladása nélkül — egy igazi egység létrejöttébe nem egyezhet bele. Hogy ez mennyire így van, azt épen a Komintern VII. kongresszusának belső ellentmondásai mutatják meg a legvilágosabban. S ha feltételezzük, hogy a Komintern komolyan meg akarja valósítani az egységfrontot, akkor le kell szögeznünk, hogy az egész problémát rosszul látja, a front kialakítását hibás elgondolások alapján készíti elő. Általánosít ott, ahol differenciálni kellene és közös törvényt von le egyes jelenségekből.

A kommunista pártok egyeduralmi jelszava helyett feldobták az együttműködés, a népfront jelszavát. A népfront kialakítására, a szónokok szerint, példát mutat Franciaország. Igen, ez így látszik. De ne feledjük el, hogy amit lehet a polgárosult Franciaországban, ott, ahol a kispolgárnak ugyanúgy, mint a parasztnak forradalmi tradíciói vannak, ahol köztársaságinak lenni szinte nemes konzervativizmust jelent, szóval ha ezzel a forradalmi harcokban kialakult néppel meg is lehetne csinálni a népfrontot a politikai tradíciói és társadalmi berendezkedései ellen felépő fasizmus ellen, — mindez nem bizonyítja a népfront mindenütt és minden körülmények között való szükségességét. Elfogadható-e pl. Linderothnak, a svédek küldöttjének prozódója: „Az izlandi kommunista párnak a francia mozgalomhoz hasonlóan szintén ki kell alakítani a népfrontot a paraszttal és a halászokkal egyetemben.” Linderoth koncepciója átlátszó tévedésen alapul és a kimenetele csak végzetes lehet. És még számtalan országot említhetnénk fel, ahol lehetetlenség és nagy károkat okozó lenne, épen a szocialista mozgalomra nézve, a népfront megalkotása. A proletárdiktatura egyedül üdvözítő hittételéből beleestek a népfront mániájába. Egyik végteléből a másikba. A ultimatív politikából a legigénytelenebb opportunizmusba. Vannak, akik ezt a vonalat a reálpolitika vonalának nevezik, ezek nagy tévedésbe ragadtak. Hogy a

dörögve kiáltják oda a szociáldemokraták felé az árulás vádját pl. az osztrák és spanyol eseményekkel kapcsolatban. Mondván: 1917-ben az orosz proletarátus győzelmesen vívta meg forradalmát és ez a kommunista vezetés örök nagy érdeme marad. Ezzel szemben mi történt Ausztriában és Spanyolországban? A szociáldemokraták elszabotálták a munkásság forradalmasítását és ezért szociáldemokrata vezetés mellett elvesztették forradalmukat, száz és száz proletár halottal a veszteséglistán... Később, hogy a kép teljes legyen, Pieck még hozzáteszi ehhez a nagyon is szimpla okoskodáshoz: „Igaz, hogy a német proletármozgalom ma hullámvölgybe jutott. Ez azért van, mert a kommunisták nem akarták és ma sem akarják, hogy a forradalom káderje pusztán hősködésből elveszzen a halálban. Az ilyesmi nem lenne hősiességnek nevezhető. Ők a harcot és a győzelem megorganizálását előlről akarják kezdeni.” Ezeket az idézeteket azért állítottam egymás mellé, hogy ezzel is világosabbá tegyem az egységfront lehetőségeiről vallott felfogásom jogosultságát. Több ízben kihangsúlyoztam, hogy az egységfront kialakítására törekvő akarat megvalósulását lehetetlennek tartom. És ma sem tartom kevésbé lehetetlennek, mint ennek előtte. Nem lehetséges, mert a munkásmozgalomnak az adott körülményekhez képest és mérten pártjai dogmatikájára való tekintet nélkül, önerejéből újjá kell szülnie magát, és nem lehetséges, mert a létező két párt — pozíciója, erkölcsi és gazdasági alapjainak feladása nélkül — egy igazi egység létrejöttébe nem egyezhet bele. Hogy ez mennyire így van, azt épen a Komintern VII. kongresszusának belső ellentmondásai mutatják meg a legvilágosabban. S ha feltételezzük, hogy a Komintern komolyan meg akarja valósítani az egységfrontot, akkor le kell szögeznünk, hogy az egész problémát rosszul látja, a front kialakulását hibás elgondolások alapján készíti elő. Általánosít ott, ahol differenciálni kellene és közös törvényeket von le egyes jelenségekből.

A kommunista pártok egyeduralmi jelszava helyett feldobták az együttműködés, a népfront jelszavát. A népfront kialakítására, a szónokok szerint, példát mutat Franciaország. Igen, ez így látszik. De ne feledjük el, hogy amit lehet a polgárosult Franciaországban, ott, ahol a kispolgárnak ugyanúgy, mint a parasztnak forradalmi tradíciói vannak, ahol köztársaságinak lenni szinte nemes konzervativizmust jelent, szóval ha ezzel a forradalmi harcokban kialakult néppel meg is lehetne csinálni a népfrontot a politikai tradíciói és társadalmi berendezkedései ellen lépő fasizmus ellen, — mindez nem bizonyítja a népfront mindenütt és minden körülmények között való szükségességét. Elfogadható-e pl. Linderothnak, a svédek küldöttjének proпозиciója: „Az izlandi kommunista pártnak a francia mozgalomhoz hasonlóan szintén ki kell alakítani a népfrontot a parasztokkal és a halászokkal egyetemben.” Linderoth koncepciója átlátszó tévedésen alapul és a kimenetele csak végzetes lehet. És még számtalan országot említhetnénk fel, ahol lehetetlenség és nagy károkat okozó lenne, épen a szocialista mozgalomra nézve, a népfront megalkotása. A proletárdiktatura egyedül üdvözítő hittételéből beleestek a népfront mániájába. Egyik végletből a másikba. A ultimatív politikából a legigénytelenebb opportunizmusba. Vannak, akik ezt a vonalat a reálpolitika vonalának nevezik, ezek nagy tévedésbe ragadtak. Hogy a

Komintern feladta vagy feladni hajlandó egyeduralmi pozícióját, ez még nem kell, hogy egyben a reális politikai vonal megtalálását és követését is jelentse. A minden áron és mindenütt való népfront alakításának jelszava nem kevesebb veszedelmet rejt magában, mint előzőleg a proletárdiktatura követelésének mindenütt és minden körülmények között való hangoztatása. A sematizmuson túljutni az egészségesedés folyamatának kezdetét jelentené. Németországban a kommunisták, tekintet nélkül a helyzet alakulására, a proletariátus diktaturáját akarták szembe állítani a fasiszta törekvésekkel s még akkor is, mikor a diktatura jelszava a két veszedelem között rémüldöző népet a látszólagos kisebb veszedelem, a német nemzeti, faji tradíciókra apelláló horogkeresztesek mellé sodorta. Provokatív magatartásuk és egyáltalán nem forradalmi politikájuk nagyban elősegítette Hitlerék hatalomhoz jutását. Ez a kommunistamozgalom virágzó korszakában történt. Akkor túlforszírozták az akciólendületet, most, a pártok tehetetlenségi állapotában az összemérés politikáját indítják útra, mint általános érvényű elméletet és gyakorlatot. Azt mondják a Komintern mai deffenzív magatartása lényegében véve készülődést jelent a következő harcokhoz. Ennek a megállapításnak semmi alapját nem látom. A seregek visszavonásával háborút lehet nyerni, ez igaz — de csak akkor, ha az ellenfél rajtaütéssel fejvesztett menekülésre kényszerítette őket. A társadalmi forradalom területén pedig most a kommunisták „kádereivel” ez történt. Maguk is úgy látják, csak két lehetőség áll előttük: vagy hősi pózban megsemmisülni vagy egy jobb jövő reményében felszívódni, hangtalanná és színtelenné válni a szociáldemokraták, a polgárság és parasztság mozgalmaiban. Helyes életösztön ez, de korántsem elegendő csaták vezetésére és megnyerésére. Hiszen a növekedésüket és nem jelentéktelen politikai befolyásukat eddig éppen az osztályok közti éles határvonalak meghúzásának köszönhatték. A szociáldemokrata pártok szélsőségesebb elemeit és a folytonos bizonytalanságban, izgalmakban élő fiatalság egy részét éppen intranzigens követeléseikkel, minden ellenfél megsemmisítését ígérő frazeológiájukkal kapcsolták magukhoz. Nem valószínű, hogy ezek az elemek a hirtelen kanyarulatban követni fogják őket. Lenin mondta: más a taktika és más az opportunizmus, a Komintern mai kísérletezésével kapcsolatban hozzátehetjük: más a reálpolitika és más a reális politika. Az utóbbi az alakítás politikája, az előbbi az alkalmazkodásé. A Komintern új vonala az alkalmazkodás politikájának a kifejeződése, amiből az új kommunista akciófront helyett könnyen a Komintern pártjainak széthullása következhet be. Évekkel ezelőtt mindez persze sokkal szebb jövőt ígért volna a III. Internacionálénak. Évekkel ezelőtt, mikor pártjaiban még meg volt a belső egység, egy a mai oportunista elgondoláshoz hasonló *taktikai fogással* a harc vonalát be lehetett volna népesíteni úgy, hogy a vezetés a párt, a helyzet lehetőségeivel reálisan számoló párt kezében maradhatott volna. Ma ez már csak az okosok cselfogása és a naivak vágyálma. Azt elgondolni is nevetséges, hogy a pozíciójukat és presztizsüket veszített kommunista pártok a népfronton — bárha arra számítanak — vezető, tempótdiktáló szerephez juthatnak. Ahol az ilyen egységek kialakulnak, a vezető szerepet ott a polgári intelligencia vagy a nyugodalmát kereső parasztság kapja, nem a proletár-

diktatura, hanem a demokrácia jelszavaival és azok valóraváltása érdekében. És csak természetes, hogy a szociáldemokraták sem állnak félre az útból. Sokkal kevésbé, mint tették eddig, hiszen látják, a kommunisták már nemcsak a közvetlen győzelem bekövetkezését nem ígérik, de nagyrészt, a szociáldemokraták sokat hangoztatott árulásánál is alaposabban feladták elveiket és mozgalmi gyakorlatukat. Senki egy pillanatig se álfassa magát azzal, mintha a kommunisták még ma is a balpártnak, a szociáldemokraták pedig a jobbpártnak számítanának. A fennálló polgári rend felé a szociáldemokraták, legalább is elvben, még soha sem mutattak annyi engedékenységet, mint amennyire a kommunisták most képesnek érzik magukat. S hogy erre példával szolgáljunk, éppen a francia népfront alakulására hivatkozhatunk. Alexander Schifrin tanulmányából veszem az idézetet: „A francia kommunista párt egyik vezetője, Duclos, az új feladatokról július 23-án beszédet tartott egy párisi nagygyűlésen, ahol többek között kijelentette, hogy pártja szívesen venné, ha a radikálisok jobbszárnya csatlakozna a népfronthoz. Örömmel venné, ha a népfront a radikálisoknál jobboldalibb elemeket is magába foglalná Danielouval az élükön.” Ez azt jelenti, hogy a népfront a „proletár vezetés” alatt álló „baloldali harciszervezet” helyett a kommunisták segítségével széles köztársasági fronttá duzzadna. Ezzel az elgondolással szemben a szocialistapárt elsősorban a maga erőire támaszkodik és a saját programja érvényesítésével kívánja a népfront kialakítását. Programjának főbb pontjai: Harc a tervgazdaságért és a Laval-féle szükségrendelet ellen. „Duclosék tervei és taktikája felett lehet vitatkozni — mondja továbbá Schifrin — az érvek és ellenérvek garmadáját lehet elősorolni a vitában, de semmi esetre sem lehetne bebizonyítani, hogy ebben a szakaszban a kommunisták forradalmiak, a szocialisták meg opportunisták.” Nincs miért kételkednünk Schifrin szavaiban, kritikai megállapítása pedig feltétel nélkül helytálló.

Ime a kommunisták elhelyezkedése az első népfront alakulásában. És gondoljuk meg, mi lenne a következménye ugyanilyen taktikának az elmaradottabb kultúrájú és konzervatívabb népség körében? Semmi esetre sem a kommunisták előretörése. A fejvesztettség, amiben a kommunista pártok ma élnek, semmivel sem jobb tanácsadó a vak dogmatizmusnál.

Hozzávetőlegesen megadtam a Komintern VII. kongresszusának mérlegét. A tárgyalások az egységfront problémájára helyezték a súlypontot s amennyiben ezt a problémát ismertettük, annyiban a kongresszus egész szellemére, ideológiai és gyakorlati célkitűzéseire rávilágítottunk. Mert minden egyéb felvetődött kérdés ebből az egy probléma-magból fejlődik ki. Ha a népfront kialakításának munkálatai közben a Komintern erőfeszítése elbukik, ami kritikai szempontból nagyon valószínűnek látszik, akkor aligha lesz igaza Piecknek, aki a német tragédia jelentőségét azzal próbálta csökkenteni, hogy biztosra beigérette: „A német kommunista párt újra kezdi harcát és el is viszi azt a győzelemig.” Aki nem

pártvezéri optimizmussal, hanem inkább reális kritikával nézi a dolgok alakulását, az már ma is kételkedni mer az európai kommunista pártok új vonalának győzelmében.

„Szociálfasizmus” ellen és a „népfront”-ért. A két jelszó között az utóbbi években az illúziók egész világa merült el, hogy helyet engedjen újabb tárgyaltalan képzelgéseknek.

Lehet, hogy még nem volt kongresszusa a Kominternnek, amelyen olyan „egységes szempontok” alakultak volna ki, mint ezen, de az is valószínű, hogy a jelenlévők még sohasem érezhették olyan fenyegetőnek a, nagyrészt általuk felidézett, veszedelmeket, mint éppen ezen a kongresszuson. S hogy mégis miért volt a nagy lelkesedés, az előadók ünneplése és az örömkítőrések? Hangos ujjongásunk nem mindig legbensőbb érzéseinket fejezi ki.

Kassák Lajos

Vasárnap

Elmaradt a város

*s mi boldogan kis szabadságunk lendülete közt
észre sem vettük, míg lábunk a Dunában gázol,
alattunk barnán vakul már
a távolból kéken csillogó tükör.*

*Napos vasárnap volt s mi messzire néztünk a hegyek felé,
de nem láttuk meg körülöttünk
az elhamvadt halásztüzek nyomát,
s ha szóltunk egymáshoz világos könnyű hangon
nem néztünk egymás szemébe,
hogy megérezzük a némán vértvesztő testvért.*

*Felejtő ünnep volt ez, távol sötét városunktól,
ifjú nevetéssel a tűző napon,
tovasikló asszonyi testek üzenetével
friss zöld füveken, bokrok titkos alján, —
de én jobban szeretem szobám magányát,
vagy erkélyünket a piros muskátlik keretében,
vagy csak egy füstös kávéházi szögletet is,
hol felszakad néha egy régtől várt szó
és egy igaz tekintet.*

Murányi-Kovács Endre

Hugo Victor: Milyen legyen a tökéletes költő?

1333

Megkötöttség és láncok nélküli éljen. A szabadság irányítsa gondolatait és tetteit. Legyen jóakarattal a dolgozók iránt és gyűlölje az ártalmasokat. Szeresse a szolgákat és legyen könyörületes a szenvedőkkel szemben. Legyen szabad, hogy elzárhassa az utat a hazugságok elöl bármely oldalról és bármely párttal jöjjenek is azok, hogy szembefordulhasson az érdekek által kormányzott elvekkel, hogy oda fordulhasson minden nyomorúság felé, meghajolhasson minden önfeláldozás előtt. És ne keverje a király elleni gyűlöletét a nép iránti szeretetébe, sem az uralkodó dinasztia káromlását letűnt dinasztiák sajnálatába, sem kimúlt fajok gyalázását elkövetkezendő királyok iránti rokonszenvébe. A természetben éljen és a társadalomban lakjon. Ihletét követve, egyedül a gondolkodás és a gondolkoztatás céljától hajtva, kinyilatkoztatásokkal a szívében, békességgel a tekintetében, mint egy barát menjen a maga idejében meglátogatni a tavaszt a mezőkön, a herceget a kastélyában, az elfogottat a börtönében. Ha szembefordul az emberi jogszolgáltatás egyik vagy másik törvényével, mindenki érezze, hogy napokon és éjszakákon át tanulmányozta az isteni igazságszolgáltatást az örökkévalóságban. Semmi ne zavarja meg mély és elszánt szemlélődésében; sem a közügyek zaja, amelyhez alkalmazkodnia kell s melynek jelentését meg kell találnunk műveiben; sem az egyesek fájdalmának véletlen közelsége, mert a gondolkodás megkönnyíti a vigasztalást; sem saját szenvedéseinek belső megrázkódtatása, mert azon át, ami megszakad bennünk, meglátjuk az Istent és amikor a költő sir, akkor magábaszáll.

Drámáiban és verseiben, színdarabjaiban és regényeiben vonultassa fel a történelmet és a találmányokat, a népek és az egyének életét; a királyi vétkek nagy tanulságait, mint az antik tragédiák, a népi élet külsőségeit, mint a régi komédiák. Tárja fel a szégyenteljes kivételeket, ébresszen tiszteletet az öregek iránt, megmutatva nagyságában az öregséget; és mutassa meg gyengeségükben a nőket, meglátatva a részvétet irántuk; ismertesse meg a természetes érzések hitét, hogy lássuk: minden esetben és minden időben volt valami szent, valami isteni és erkölcsös abban a két nagy érzésben, amelyen a világ nyugszik Ádám és Éva óta. Ez a két érzés az apaság és az anyaság. Végül fedje fel mindenütt az emberi lény méltóságát, megmutatva, hogy minden emberbe, bármily reménytelen és elveszett legyen is, Isten egy szikrát helyezett, melyet egy felülről jövő lehelet mindig újjáéleszthet, melyet a hamu nem takar be, melyet iszap nem emészt el és ez: a lélek.

Verseiben legyenek tanácsok a jelenkorhoz, álmok vázlatai a jövőről; a jelenkori események, hol gyújtó, hol lesújtó szemlélete; pantheonok, sírok, romok, emlékek; szeretet a szegények és gyöngédség a nyomorultak iránt; az évszakok, a nap, a mező, a tenger, a hegy; gyors pillantások a lélek szentélyébe, ahol egy misztikus oltár látható, mint egy kápolna nyitott kapuján át és mindezek a vertarany urnák: a hit, a remény, a költészet és a szeretet; és végül legyen költészetében az Ennek az a mély meglátása, ami talán a legszélesebb, legáltalánosabb és legegységesebb mű, amit csak egy gondolkodó alkothat.

Mint minden költő, aki gondolkodik a rendszeren és végigvezeti szellemét a világegyetemen, csillogtassa meg minden alkotásán, versén vagy drámáján Isten teremtésének fényét. Tragédiájában a madarak énekét hallassa és képein

munka

szenvető embereket lássunk. Látszólag különböző versei mögött a legnagyobb egység uralkodjon. Teljes szintézisébe foglalt műve a földhöz hasonlítson; különböző termékek, legyenek ezer, de egyetlen alapgondolat fűződjön minden alkotáshoz, az összes virágokhoz, egyetlen nedű minden gyökérhez.

Vallása a lelkismeret legyen, mint Juvenalé, aki éjjel és nappal érezte egy élő „tanú” jelenlétét a lelkében, a gondolat vallása, mint Dantée, aki elátkozottaknak nevezi azokat „akik nem gondolkoznak többé”, a természet vallása, mint Szent Ágostoné, aki nem félt attól, hogy panteistának bélyegzik és az eget „értelmes lénynek” nevezte.

És amit ez a költő, ez a filozófus, ez a szellem alkotni fog művének egészében, minden drámájával, költeményével, szétszórt gondolataival, nagy misztikus hősköltemény lesz, amelynek egy-egy énekét magunkban hordjuk mindannyian, amelynek Milton írta a prológját és Byron az epilógját: az Ember költeménye. Minden gondolkodónak joga van felvetni mint célt és mint törekvést, mint okot és mint elvet a haladás művészenek ezt az életét, a filozófiának és a harmoniának ezt a hatalmas munkáját, a költeménynek és a költőnek ezt az ideálját. A szerző már kifejtette máshol és több ízben is, hogy ő egyike azoknak, akik megkísérlik mindezt kitartással, lelkiismerettel és méltányossággal. Semmi több. Nem engedem át a véletlennek azt, amit ihletnek neveznek. Az ember, a természet és az Isten felé fordulok. Minden munkában, amit kiadok, egy-egy sarkát lebbentem fel annak a fátyolnak, amely eltakarja gondolataimat és talán a figyelmes szellemek már észrevettek valami egységet ezekben a munkákban bármily elszigeteltek és különbözőek legyenek is azok az első pillantásra.

Azt gondolom, hogy minden igazi költőnek magában kel hordania kora eszméinek egész tömegét, függetlenül azoktól a gondolatoktól, amelyek saját koncepciójából és az örök igazságból fakadnak.

Hugó Victor halálának ötvenedik évfordulója

Most volt Hugó Victor halálának 50 éves évfordulója és nem véletlen, hogy ezen az évfordulón a költőért nem indított nemes versengést a polgári Franciaország ahoz a bizonyos homéroszbeli hét városhoz hasonlóan. Nem volt meg az az osztatlan hódolat, amely egyebekben igen gyakori az ilyen nagy költők ünneplésénél. Gondoljunk csak például a magyar centennáriumok közül Petőfi kisajátítására, vagy a német Goethe-ünnepségekre, amikor mindenki igyekezett bebizonyítani, hogy csak neki van köze a halott költőhöz.

A Hugó-ünnepségek szerény kerete, a költő emléke körül megindult vita élesen visszatükrözi, hogy ma Franciaországban a társadalmi harcok nem engedhették meg a nemzet úgynevezett egységesítését és így Hugó Viktor körül is nyíltan színt kellett vallani. A polgárság finnyás és „mélyízlésű” irodalmi képviselői nagyon is a valóság talajából táplálkozó ösztönökkel jelentkeztek a „nép költőjének” megtámadására. Hirtelen úgy érezték, hogy a francia parnassus méltósága szenvedett csorbát, mert Hugó Viktort annak egyik legkiválóbb reprezentációjának nevezték. Leon Daudet a royalista, az irodalmi szellem lebecsülését látja Hugó tömjénezésében. A jobboldalon, az akadémikusok között, a szalonokban a „tömeg írójának” parlagi voltáról, a „nagy dolgok iránti érzéketelenségéről” beszélnek. Így lett az egykor felfelé törő polgárság ünnepe: írójából, a francia irodalmi közvélemény nagy Hugójából a teljes gazdasági és szellemi dekadenciában sorvadó, háborús feszültségben élő polgárság kegy-

vesztette. Selejtes áruvá minősítették, amelyet nem használhatnak többé. Harcokban, száműzetésben eltelt és alkotásokban olyan gazdag élet után, ötven évvel ezelőtt, mint a nemzet nagy halottját temették el az „öreg Orpheust”, — ahogy Romain Rolland nevezte őt — és ma szívesen elhallgatták volna, hogy egyszer az ő szívében is élt ez a halhatatlan.

Ötven év alatt az önmagával is ellentmondásba került polgársággal szemben, a haladó baloldali irodalom sietett Hugó védelmére és minden oldalról megvilágította, ha nem töretlen, de kétségenkívüli és termékenyítő irodalmi nagyságát. Dokumentálva azt az utóbbi időben gyakran és helyesen hangsúlyozott igazságot, hogy a szocializmus a kultúra igazi örököse és védelmezője. Álljon itt néhány sor a baloldali francia szellem Hugó zsenijét méltató írásából:

Jean Cassou:

Hugó utópista lírikus, aki szembehelyezkedik a pesszimista metafizikával. Ez nem céltalan gyönyörködtetés, hanem az aktív és lobbanékony álmódzásnak egy fajtája, amely a jövő felé hajtja a lelkeket, elhatározásra készítet és forradalmasít. És ezt az elhatározást és forradalmat Hugó csak az embertől várta. Visszautasította a kétségbeesettség mozdulatlanságát.

Ezért úgy érezzük most, hogy az összes gúnyolódók ellenére csodálatunk minden lelkesedésével térünk vissza a már kissé elfelejtett öreg Hugóhoz, a nagy Hugóhoz, aki a szörnyű látomások költője, a püspökök, királyok, istenek ellensége és az emberek prófétája.

Jean Richard Bloch:

Hugó mindaz, amit mondanak róla és még más is. A lehangosabb fecsegője nyelvünknek Rabelais óta és egyszermind a legfinomabb álmok szövője. A legsúlyosabb, legnépszerűbb versfaragó és a legcizelláltabb ötvös. Olyan muzsikus, mint Verlaine és zenei, mint Racine is. Zavaros és fenyegető, mint Baudelaire, látomásokkal telt és harcok, mint Dante, epikus, mint Byron és lírikus mint Keats, irreális akár Shelley és ironikus, tömör akár Heine. Egyedül van, mint Leopardi és pantheista, ahogy Goethe. Demokrata Walt Whitmann módjára, erotikus, mint Musset, vallásos akár Lamartine. Ő mindez. És valami teljes mindezeket felül. Egyszemélyében költő és a költemény hőse.

Pierre Abraham:

Újra és újra előtérbe kerül Hugónak, Goethevel való összehasonlítása.

A személyiség megtörése, külső kapcsolatokkal megterhelten az egyiknél és a másiknál is állandó fájdalmat fejez ki. Ugy az egyiknél, mint a másiknál a világegyetem visszhangjai fájdalmat okoznak. És mindakettőnél felszabadul a fájdalom leánya: maga a mű, ami megengedi az alkotónak élete folytatását. A költő szolgálása és nagysága ez. Ime lecke az embernek.

Philippe Soupalt:

Kétségen kívül szemére lehet vetni súlyos hibákat, kisebb gyengeségeket, értelmetlenségeket de mindig ember maradt, aki küzdött és kibirta a rágalmakat. Mégis az igazi Hugó a száműzetés költője és nem a fiatal évek törtetője. Ime, a most elhangzott vitákban azt mondják, hogy az öreg Hugó meg-

zavarta a tömegek lelkét. Pedig az egész generációban, amely átélte a háborút, fasizmust és más egyéb borzalmat, senki sem talált egyetlen egy olyan szöveget sem, min amit Hugó a „Büntetések” c. kötetében kifejez.

Könnyebb belefelejtődni a finom kommentárokba, várni mint militáns a jelszavakat, a farkasokkal üvöltözni, panaszkodni, a szervezőt játszani, mint alkotásba realizálni a szenvedélyes elképzelést és olyan kifejezéseket találni, amelyek nemcsak a szellemet elégítik ki, hanem ahhoz is hozzásegítenek, hogy ne essünk kétségbe az emberi méltóság mai helyzete felett.

Romain Rolland:

Emlékszem egyszer, mint gyermek a mezőn botorkáltam az apám után, aki kisvárosbeli polgári és paraszti barátaival beszélgetett. Egyszerre az egyik közülük Hugó Viktor egyik versét kezdte el lelkesen szavalni, amely vers a „Büntetések” című kötetben jelent meg. A többiek örvendezve mondták vele együtt a verset. Én, aki nem ismertem még ezt a könyvet, de többször hallottam a címét, mint valami harci bibliáét, amelynek a lapjai a szélre bízva szét-szóródtak az egész országban, visszatartott lélegzettel hallgattam ezeket a hősi sorokat, amint azok a pacsirta dalával együtt szálltak a réten át... És ekkor fedeztem fel a költő birodalmát, amely magába foglalja a népeket és elfűzi a zsarnokokat...

Heinrich Mann:

A Nyomorultak rendkívüli sikere után ezt írta Hugó: „Engem és a népet mély szálak fűznek össze. Szeretjük egymást. Megértjük egymást.” Tehát, amit a száműzetéséből magával hozott, az nemcsak a világ figyelmesebb vizsgálata volt. Hogy ne érezze magát nagyon egyedül, összeköttetést keresett népével, korával. Emberi dolog. Száműzetésében a Guernesey szikláján lett szocialistává. Az ember egyedül van és az emberről álmodik. Szenvedett és ez a szenvedés nagyobbá és gazdagabbá tette. Az élete magasabb fokra lépett. A gondolatai nagyokká és egyszersmind egyszerűkké váltak. A történelem emberibb lett a számára, az ember pedig valósággá. A magányban és a vágyban, amely sok mindent követel az embertől, fejezi be a legnagyobb regényciklusát, a Szemlélődéseket. Itt a csúcson járt. És a költőben Franciaország megismeri önmagát...

Jean Guéhenno:

Ami Hugót naggyá tette, az az ő közösségérzése. A közösség nagy embere ő, de nem az, aki érzéseinek ritkaságával, gondolatainak finomságával, belső életének idegenszerűségével emelkedik a többi fölé és aki szereti és becsüli magában a többiektől való különbözőséget, hanem olyan nagyság, akinek nincs szüksége a fölöttől való eltávolodásra ahhoz, hogy felismertesse magát.

Olyan nagyság, aki tud és akar a többiekhez is hasonló lenni az életében, kísérleteiben, reményeiben, boldogságában, betegségeiben és halálában és aki arra használja az erejét, hogy felismertesse és megláttassa az embereknek ezt a szenvedélyes hasonlóságát és megvilágítsa a közös, testvéri végzet misztériumát.

Aranyszájjal született. Arra született, hogy beszéljen, ahogy mások arra születnek, hogy énekeljenek és táncoljanak. Húsz éves korában már a szavak

virtuóza és úgy játszik a szavakkal, mint Mozart a hangokkal. Azután megöregedett. Siefert megöregedni. A fapaszfalaf étellel telíti meg a szavakat és megtölti azokat hússal és vérrel. Játszik, szenved. Nem vonja ki magát semmi örömből, semmi fájdalomtól.

Eljegyzzi magát. Megházasodik. Gyerekei születnek. Barátai vannak. Megtanulja, hogy a szerelemben csalódní lehet és hogy a barátok elárulhatnak. Szeretője van, nők után fut és mindezeket a kalandokon át azt hajszolja, amit mindenki: a boldogságot, amely ott függ az időben. Ime ezek a költeményei.

És egy század zaja, egy új világ költözik belé. Hugó felemelkedik és szerződést köt az új néppel és a fiatal Európával.

Harmincnyolc éves és ereje teljében van, amikor közzéteszi a „Sugarak és Árnyak” előszavát. Olyan ez, mint a modern költészet aranybullája. Persze, sok benne a deklamáció, a hamis szimmetria és a rossz következtetés, de ez keveset számít az akkori idők szemszögéből nézve. Érdekes teljes egészében elolvasni a szelleméért, ami betölti és a tanulságokért, amit takar.

Közlő: Hűvös Endre

»Új szocializmust«

Hort Dezső könyve abból a vágyból született meg, hogy a szocializmus alapkérdéseinek újabb, tisztább és korszerűbb megfogalmazását adja és új utakat mutasson a gyakorlati mozgalom számára. A szocialista mozgalomban és elméletben ma már egyre gyakrabban lépnek fel különféle reform-koncepciók. Ami tegnap még szórványos opposzió volt a régi hivatalos irányvonalakkal szemben, az ma már lassanként közhangulattá válik. Épen ezért fokozott óvatossággal kell figyelniük a különböző árnyalatú „neo-izmusokat”, nehogy az elvetett dogmatizmus egy neodogmatizmussal cseréljük fel.

Tagadhatatlan, hogy Hort sok olyan kérdést vet fel, amelyek aktuális feladatot jelentenek a szocialista gondolkodás számára. A marxista elmélet szociológiai továbbépítése, az újabb szociológiai kutatások eredményeinek beillesztése, a tömegpszichológia elmélet és gyakorlati hasznosítása — mind olyan kérdések, melyekre a szocialista teoretikusoknak nagyobb gondot kellene fordítani. Általában két fontos problémát emelhetünk ki Hort könyve nyomán: A szocialista ideológia kidolgozása a szellemi élet minden területén, a modern tudományok beolvasztása a szocialista világnézet körébe — és egy átfogó, az ember életmódját és életfelfogását közvetlenül befolyásoló szellem, egy „etikai magatartás” irányvonalának kialakítása, amely gyakorlatilag elég erősnek bizonyulna a fasizmus tömegmozgató és megtévesztő ideológiájával szemben. Ebben az irányban a szerző könyve bizonyos ösztönzéseket ad a figyelmes olvasó számára, de e kérdések szabad kibontása már külön feladat lenne, amely túlhaladja Hort tanulmányának kereteit.

Hort rámutat különböző újabb szociológiai munkákra, amelyek a szociológus szempontjából igen tanulságosak (pl. Scheler és a „tudás-szociológiai iskola”), de ezeket a különböző értékű munkákat kellő válogatás nélkül regisztrálja; regisztrálja, ahelyett, hogy határozott kritikával illetné a szocia-

munka

lista szempontból legtöbbször csak részlet értékeit jelentő kísérleteket. Ilyen esetben meg kell találnunk az utat a fenntartás nélküli elfogadás és a vak tagadás között. Ez a józan mértéktartás Hortnál nem mindig van meg.

A könyv első része a marxi társadalomszemlélet revideált alapfogalmait regisztrálja. Itt Hort nagyrészen helyes munkát végez, — amikor pl. rámutat a társadalom-fogalom funkcionális mivoltára, vagy a társadalom-fejlődés szerkezeti összefüggéseit próbálja elemezni, — de ezek a sikerültebb fogalom-elemzése is félben maradnak ott, ahol a fogalom épen problematikusává válik (mint pl. a történelmi kauzalitás és történelmi tendencia problémája). Máshelyütt túlmagyaráz és túlnépszerűsít fogalm meghatározásokat, mint pl. a tudomány fogalmát, amelynek egyébként olyan akadémikus értelmezést ad, ami korántsem meríti ki a marxi fogalomalkotás lényegét. Elmosódott marad az osztályfogalom is, ami pedig a szocializmus egyik legfontosabb alapfogalma. Viszont nagy előszeretettel szögez le „törvényeket” az exakt tudomány jegyében és ezeket mechanisztikus-deduktív módon kezeli. Az „ökonómikus realizmus alaptörvényét” alkalmazza a tőkés társadalmi rendre, holott az „alkalmazás” kategóriájának itt helye nincs. Ez az absztrakt eljárás ellentétben áll Marx eleven és termékeny módszerével.

Jellemző, hogy tanulmányában Hort milyen kevés szót veszteget a dialektikára, fölényes megvetéssel nyilatkozik róla, anélkül, hogy egyetlen érvet hozna fel ellene, vagy akárcsak elárulná, hogy mi az, ami a dialektikában ellenszenves számára. Ez a dialektikaellenes álláspont egyébként nem véletlen nála — Bernsteintől kezdve végigvonul minden revizionista elméleten.

A dialektika iránt érzett ellenszenvé megnyilvánul minden vonalon, ott is, ahol nem beszél róla. Hort a marxizmus hiányosságának tartja, hogy Marx kitépítetlenül hagyta a politikai magatartás szabályait és a végső útmutatások homályossága könnyen lehetővé tette a későbbi pártszakadást a munkásmozgalmában. Nyilvánvaló, hogy a pártszakadás egészen más okokból következett be és valószínűleg bekövetkezett volna akkor is, ha Marx a legpontosabb receptekkel kötötte volna meg a munkásmozgalom útját. Meglepő szemrehányás az is, hogy „Marx helyet hagyott az evolúció-revolúció álproblémájának”. Hiszen épen Marx oldotta meg a kettőnek dialektikus összefüggését. Az alapprobléma azonban annál inkább visszatér Hort merev evolucionizmusában, amely egyoldalúságában a német szociáldemokrácia elméleti hagyományaira nyúlik vissza. Ebben a szellemben fogamzhatott csak meg az a tarthatatlan beállítás is, amely az európai diktatúrákért az orosz diktatorikus államkonceptiót teszi felelőssé. De nem magyarázza meg, hogy miért jutottak el a szocializmus helyett a fasiszmusig épen azok az országok, ahol a demokratikus szocializmusnak igen erős pozíciói voltak. Miért nem valósult meg Olaszországban és Németországban az „elektromos összefüggésű társadalom” történelmileg egyidejű, tehát oly közelfekvő lehetősége a szocialista átalakulás irányában?

A könyv — szerkezeti aránytalansága ellenére — kétségkívül nagy felkészültséggel és jelentős igényekkel megírt munka, amely a felvetett kérdéseket a pártkiadványok szériasablonjaitól eltérő módon dolgozza fel. Az ilyen másfajta beállítottságban mindig van valami gondolatösztönző. De ez nem mindig ellensúlyozza kirívón, egyoldalú és indokolatlan állásfoglalásait. Hendrik de Man követése lehet szubjektív állásfoglalás, de semmiesetre sem az „új szocializmus”.

Károlyi Gyula

A történelmi egyidejűség törvénye

1339

(Mensch und Gesellschaft in Zeitalter des Umbaus. Leyden, 1935.)

„... Schubkarrenseele.”

Karl Mannheim

A magyar Mannheim Károly, aki a Hitler előtti időkben a frankfurti egyetem szociológia tanára volt — új könyvében a társadalmi totalitás és történelmi egyidejűség kérdésével foglalkozik.

A könyv alaptétele:

Egy nagy város főközlekedési útvonalán állunk. Minden mozgásban van. Valaki talicskát tól el mellettünk, lovak kocsit húznak, autók és autóbuszok gördülnek tova, a levegőben repülőgép berreg... Vagyis sokezer éves *technikai* fejlődés objektivációi jelentkeznek egyidőben. Nem találunk benne semmi különösét, megszoktuk, nem érezzük a tény rendkívüli problematikáját — azt, hogy a társas életnyilvánulások e „diszkrepanciája” magában rejtje korunk minden potenciális veszedelmét... Gondoljuk meg: a repülőgép pilótája bármely pillanatban bombát vethet le ránk, mert az emberből, aki gépével a magasba tud szállni, váratlanul kitörhet *pszichikai és etikai köbarlangisága* — a primitív pusztító és gyilkoló szenvedély, mely csak veszedelmesebb lett, hasonlíthatatlanul veszedelmesebb a repülő bombák, a lángszórók technikájával. Az tehát a kérdés, hogy „motivumaink” valóban más vagy éppen magasabb síkon mozognak-e, mint öseinkké? Nem ott tartunk-e még ma is az emberközi és csoportközi viszonylatok megszervezésében, mint akkor, mikor nem rohant autó a talicskázó ember mellett és nem berregett repülőgép a feje fölött? Egyszóval: Változott-e a repülőgép technikájával rendelkező ember pszichéje és morálja a talicska kora óta? Nem éppen a talicska-lélek és az elektromos technika „diszkrepanciájá”-ból származik az abendlandi kultúra pestises veszedelme?

Baldwin az angol fajta aktív közvetlenségével így felelt erre a kérdésre: úgy vélem sokkal jobb lett volna, ha soha sem találják fel a repülőgépet. Fizikai undor fogja el az embert, ha rágondol, hogy kétezer évvel Krisztus születése után gáztámadásoktól kell féltetni városainkat.

Az egyes szociális életnyilvánulások között fennálló „diszkrepancia” soha sem volt olyan katasztrófális jelentőségű, mint napjainkban. A miertre Mannheim a következő feleletet adja:

A mai átlagember egy óriási mechanizmus atomja, aki rendszeren végzi azt a parányi munkát, melyet rábíztak, átlátja munkacsoportja milliméteres átmérőjű körét, — de azon túl a köd kezdődik számára, a sötétség és az ösztönyszerű gyűlölet mindennel szemben, ami idegen. A gondolkodás és magatartás Feldhenrenhügel-jei, ahonnan az „egész” áttekinthető, mind ritkábbak és mind kevesebb intelligencia számára érhetőek el. Így a modern társadalom szövevényében, a modern technika hatalmas funkcionális energiája közepette az egyén talicska-lélekű marad. Schubkarrenseele, irracionalitások, tudattalan és leküzdhetetlen komplexumok rabja, könnyű zsákmánya az első nagyhangú és felelőtlen demagógnak.

munka

Ez Mannheim diagnózisa. Therápia: az emberformálás tudatos átszervezése, a lélek „Planung”-ja.

*

Mannheim ebben a könyvében is, mint a néhány év előtt megjelent „Idee und Ideologie”-ban, mélyenszántó ismeretelméleti teoretikus és finom pszichológus. S mégis ennek az új könyvének a végén is, sőt talán még inkább, mint az előbbinek — a bizonytalanság, a ki nem elégültség, a problémák labirintusában való tévelygés érzése vesz erőt az olvasón. Az olvasó bizonytalanságérzésének a szerző bizonytalan fogalmazásában és emberi magatartásában rejlenek okai.

Ilyen zavartkeltő érzést vált ki belőlünk a szerző túlságba vitt objektivitása. Az ilyen mérvű objektivitás semmiképen nem lehet kívánatos. Mannheim kihangsúlyozott „állásfoglalása” az, hogy nem foglal állást, hogy csak beszámol a döntést, a vállalást másra bizza. Max Weber, Mannheim mesterét túlzó énjé és megdöbbenőn gazdag tudása kényszerítette az értékelés ellen való állásfoglalásra arra a visszavonulásra, amely éppen sajátos egyéni tulajdonságai mellett soha sem sikerült neki. Mert Max Weber minden sorában ott lobog egy grandiózus egyéniség fénycsóvája. Gondolatai színesek és szuggesztívek, — Mannheim műve ezzel szemben színtelen, mert nem színvalló.

Nagy kárára van a könyvnek, hogy nem jelöli ki a probléma szellemtörténeti helyét. Hogy Lukács Györgyről nem esik szó, ez még érthető (ha nem is menthető). De határozottan elvárhattuk volna Mannheim szintetikus elméletét annak a történelembölcseleti vonalnak kibogozását, mely az olasz Vico „Scienza nuova”-jával indul, a francia Comte „sociologie”-jával folytatódik s a Hegel—Lorenz Stein — Marxi-i szintézisbe torkollik. Hogy a mai Németország szociológusai bizonyos tények elhallgatásának módszerét követik, ez a mai Lipcsében természetes és magától értetődik. De nem szabadna ilyesminek megtörténni Mannheimnél, aki Leydenben jelentette meg könyvét. De sajnos, Mannheim a társadalmi totalitás és egyidejűség problémájáról értekezik anélkül, hogy alapos tanulmányban rámutatna a probléma előtörténetére és arra a történelmi kultúrösszetevőre, melyet marxi gondolatrendszernek nevez a világ — ez nemcsak méltánytalanság, hanem zavart keltően is hat az olvasóra.

És végül a könyv stílusáról. A magyar Mannheim új könyve túlságosan német. Elvontsága, előző művéhez mérten is, itt már keserű és kínzó; élettelen szárazság. Vannak benne mondatok, amiket többszöri átolvasásra sem értünk meg — és talán mégsem a német nyelvtudás, vagy a fokozott figyelem hiánya miatt... A szociális életnyilvánulások egyik jelentős „diszkrepanciája” éppen az a skolasztikus forma, amelybe Mannheim ma, a rádió korában, belekényszeríti nagyvonalú tárgyát — ugyanakkor, mikor a felvilágosítás, az öntudatosítás, a nevelés demokráciájától várja a lélek felszabadulását.

Hort Dezső

munka

társadalmi és művészeti beszámoló ● felelős szerkesztő: Kassák Lajos ● felelős kiadó: Falus Ervin ● szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI. bulcsu-u. 19. II. 7. ● csehszlovákiában: Jelen Mihály, Bratislava, Prayova 8. ● minden közleményért a szerző felel ● egyes szám ára: 60 fill., kc. 3.—, lei 20 ● előfizetési ár félévre 3 p., egész évre 6 p., kc. 18, illetve 36, lei 100, illetve 200 ●

Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest. — Felelős vezető: Lombár L.